

Ridder, held en bedelaar

Matthijs Ridder (1810-1883),
de man die driemaal werd
begraven

Alfons Bruekers
Stichting Geschiedschrijving Nederweert

Nederweerts Verleden

Colofon

Deze publicatie is een uitgave van de Stichting Geschiedschrijving Nederweert. Deze stelt zich ten doel om de rijke historie van Nederweert toegankelijk te maken voor een breed publiek door middel van archiefonderzoek, boeken, artikelen, excursies, lezingen en collectievorming.

Overname uit deze publicatie, gedeeltelijk of geheel, via welk medium dan ook, is zonder voorafgaande toestemming niet toegestaan.

ISBN/EAN 978-90-71402-08-1

Alfons Bruekers

Ospel 2021

SGN | Stichting Geschiedschrijving Nederweert
Kreijel 4
6035 SG OSPEL
contact@nederweertsverleden.nl

Voorwoord

Wat heeft het voor zin om een boek over ‘Nederweerts Verleden’ te wijden aan een man die van zijn 73 levensjaren slechts welgeteld één dag in Nederweert heeft doorgebracht? Die niemand in Nederweert kende, en die daar op zijn beurt ook door niemand gekend werd?

De aanleiding om dat tóch te doen ontstond omstreeks 1979. In het gemeente-archief van Nederweert bevond zich een doos ongeordende archiefstukken (dat kon toen nog). Daarin vond ik een opgevouwen, gescheurd en incompleet briefje. Bij bestudering bleek het een 19^e-eeuws uittreksel uit het militaire stamboek van een zekere Matthijs Ridder uit 's-Gravenhage. Op het oog had het document geen enkele relatie met Nederweert en de inventarisator van het archief had het om die reden waarschijnlijk ook terzijde gelegd. Ik werd mateloos gebiologeerd door dat stuk papier, maar het zou nog jaren duren voordat ik mijn tanden in het bijbehorende onderwerp zou zetten.

Wat begon met dat verscheurd briefje als toevalsvondst, ontvouwde zich vervolgens als een fascinerende speurtocht door diverse Nederlandse archieven. Daardoor werd het veelbewogen leven van Matthijs Ridder, meermalen gelauwerd oorlogsheld en bedelaar, stukje bij beetje aan de vergetelheid ontrukkt. Deze publicatie is daarvan het eindresultaat.

Een woord van dank aan Jan van Riet die enkele fraaie illustraties vervaardigde. Voor hun hulp ben ik verder Peter Witlox, serviceverlener in het Gemeente-archief van Nederweert, en Jonathan Verweij, Hoofd Kenniscentrum van het Koninklijk Tehuis voor Oud-Militairen en Museum Bronbeek zeer erkentelijk. Tevens dank aan Jos Jonkers, Niek Jansen, Gerard Kessels en Theo Schreinemachers voor de door hen verstrekte informatie.

Inhoudsopgave

Colofon.....	1
Voorwoord	3
Inhoudsopgave	4
Inleiding	5
De eerste jaren	7
In militaire dienst	13
Uit dienst en in de penarie.....	18
Als vrijwilliger naar Indië	20
Van detentie naar detentie.....	27
De laatste levensdagen.....	33
Dood en begraven	35
Na zijn dood	40
Nawoord	47
Noten	49

Inleiding

In de regenachtige en winderige nacht van 20 op 21 december 1883 wordt in de Zuid-Willemsvaart bij Sluis 14 in Nederweert gedregd. Men haalt een levenloos lichaam uit het water. Uit papieren die men op zijn lichaam vindt, blijkt zijn naam Matthijs Ridder, dat hij een gepensioneerde Oost-Indisch militair is en ook het feit dat hij enkele dagen eerder ontslagen is uit de opvang voor invalide militairen in Bronbeek bij Arnhem. Zijn reisbestemming is onbekend. Buurtonderzoek wijst uit dat hij aangekomen in Nederweert op doorreis was en bij een bakker de weg heeft gevraagd. Vermoedelijk misleid door de duisternis raakt hij te water en verdrinkt hij ter plekke. De plaatselijke en provinciale bladen maken in de dagen er na melding van het noodlottige ongeval. In de overlevering in Nederweert is vele jaren later sprake van een verdronken sluiswachter uit Den Haag, maar dat blijkt na onderzoek feitelijk niet geheel juist. Ridder is weliswaar een Hagenees maar geen sluiswachter. De locatie van zijn noodlottige levenseinde, Sluis 14, zal het misverstand hebben veroorzaakt.

Alleen de bakker die bij Sluis 14 woont, heeft Ridder in levenden lijve gezien. Maar verder zal niemand in deze gemeente hem nog ooit leren kennen, want zijn kennismaking met Nederweert heeft Ridder met de dood moeten bekopen. Als niet-katholiek wordt hij volgens de formele regels in eerste instantie begraven op de Algemene Begraafplaats, op een uithoekje van het kerkhof bij de St. Lambertuskerk van Nederweert. Daarmee lijkt een eind te zijn gekomen aan zijn verhaal en dreigt het dossier voor eeuwig gesloten te worden. Niets blijkt minder waar, want zijn noodlottige ongeval zal een lange nasleep krijgen.

Het is mogelijk gebleken om ver door te dringen in de levensloop van Matthijs Ridder. Belangrijke gegevens over zijn militaire loopbaan zijn namelijk bewaard gebleven in het Stamboek van Onderofficieren en

Manschappen van het Koloniaal Militair Invalidenhuis Bronbeek, in de archieven van het Ministerie van Koloniën, de Nederlandse Landmacht, justitie en het gemeente-archief van Nederweert.¹ Daaruit laat zich het veelbewogen leven van Matthijs Ridder, held en bedelaar, minutieus reconstrueren. Inclusief de aanloop naar zijn laatste, dramatische levensdag in Nederweert op 21 december 1883. En zelfs daarmee is het verhaal nog niet af, want nog vele decennia na zijn onfortuinlijke dood zal Ridder ongewild en anoniem een rol blijken te spelen in het collectieve geheugen van de Nederweertenaren. Tot en met het gesol met zijn stoffelijk overschot. Na een carrière als militaire held en bedelaar eindigt hij in een naamloos graf in Nederweert. Het leven van de man die maar liefst driemaal op rij begraven werd.

De eerste jaren

De hoofdpersoon van dit verhaal, Matthijs Ridder, ziet het levenslicht in 's-Gravenhage op 5 februari 1810. We noemen hem voor het overzicht vanaf nu Matthijs II, want de familie Ridder hecht traditioneel nogal aan terugkerende voornamen. Zijn wieg staat in het Nederlands-Hervormde gezin van Willem Ridder (vanaf nu: Willem II) en Barendina Haakmeester.² Het geboortehuis staat in de Katerstraat, een van oorsprong zeventiende-eeuws zijstraatje van de Paviljoensgracht, gelegen ten zuiden van het stadscentrum van de Hofstad.³ Er wonen daar opvallend veel metselaars, timmerlieden en andere bij de bouw betrokken ambachtslieden.

Den Haag in het midden van de negentiende eeuw. Stip 1 (boven): Hofvijver en Binnenhof. Stip 2 (midden): de Grote of St. Jacobskerk en 3 (onder) de Katerstraat. Bron: topotijdreis.nl.

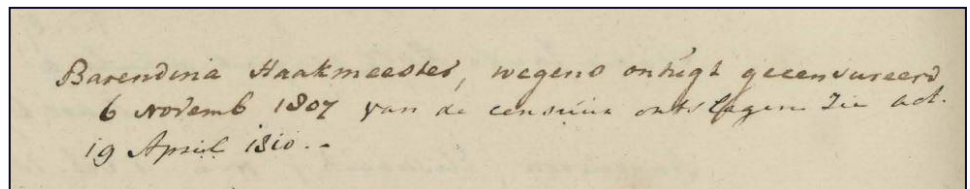
Willem II's grootvader, ook Willem Ridder genaamd en vanaf nu Willem I te noemen, trouwt vóór 1749 in de Rooms-Katholieke schuilerkerk aan de Oude Molstraat in Den Haag met Maria Catharina Streuvers.⁴ Er zijn drie kinderen uit dit huwelijk bekend, die ook allen katholiek gedoopt zijn. Later in de achttiende eeuw moeten leden van de Ridderfamilie zijn overgestapt naar de Nederlands Hervormde religie. Van de zoon van Willem I Ridder, Mathijs I Ridder, weten we dat hij de beroepen van leidekker en loodgieter uitoefent. Hij trouwt in oktober 1781 zowel voor de Rooms-Katholieke kerk als voor de wet met Anna Helmsloot, die dan net 20 jaar oud is geworden.⁵ Bij de jonge bruid waren door hem op dat moment al twee buitenechtelijke kinderen verwekt, Maria Catharina Ridder (geboren in 1779) en Jacoba Ridder (1781). 'Een ezel stoot zich geen drie keer aan dezelfde steen', zal het jonge stel gedacht hebben. Want voordat het derde kind (Willem II Ridder) zich in 1784 aandient is het koppel netjes getrouwd (ze zijn dan nog steeds katholiek), waarbij de eerste twee kinderen door het huwelijk automatisch gewettigd worden.⁶

Willem II Ridder, geboren in 1784, is net als zijn vader loodgieter van beroep. Hij krijgt omgang met zijn volle nicht. Zij heet Barendina Haakmeester (ook: Hakmeester) genaamd en is een half jaar ouder dan Willem II.⁷ Beiden komen uit een familie van 'kleine' ambachtslieden. Barendina's vader, Aalbertus Haakmeester, is schoenmaker. Komend uit een hervormd 'nest' doet zij in 1802 belijdenis binnen de Nederlands Hervormde kerk.⁸ De relatie van neef en nicht zal in familiekringen wel enige fronsende wenkbrauwen hebben veroorzaakt. Zo'n nauwe familierelatie is ofschoon niet verboden voor gehuwden wel hoogst ongebruikelijk en ook het verschil in gezindte tussen beiden is in die tijd natuurlijk geen trivialiteit.

De familieverhoudingen zullen wel helemaal op de proef zijn gesteld als Willem II Ridder en Barendina een voorechtelijk kind krijgen, Willem genaamd (vanaf nu Willem III Ridder), in 1807. Bij diens doop zijn de beide ouders van Barendina getuige, maar niemand van vaderszijde, van

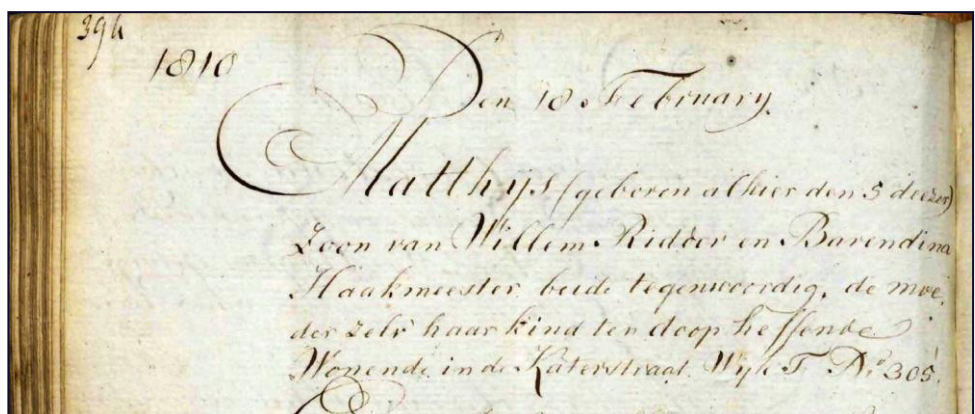
de Ridderfamilie. De reden zal zijn dat de Ridder-familie katholiek was en dus een peetouders van een Nederlands-hervormd kind kunnen zijn.⁹ De geboorte van het onwettige kind leidt overigens wel op 6 november 1807 voor de moeder (en niet voor de vader) tot een disciplinaire maatregel met schorsing als lidmaat van de Nederlands Hervormde Kerk 'wegens ontugt'.¹⁰ De onecht geboren Willem III Ridder overlijdt reeds op vierjarige leeftijd in 1811.¹¹

'Censurering' (schorsing als lidmaat) van Barendina Haakmeester in 1807. Haags Gemeente-archief, 0203-01 inv. nr. 237.

Op 9 september 1809 trouwen Willem II Ridder en Barendina Haakmeester alsnog. Dat doen ze voor de wet zoals dat heet, dus ten overstaan van de schepenen op het Haagse stadhuis.¹² Dat gebeurt in aanwezigheid van de schepenen Blok en Pauw en stadssecretaris Carré.¹³ Van een huwelijk voor de kerk is geen sprake, omdat Willem Rooms-Katholiek is en Barendina Nederlands Hervormd. Zij is op dat moment al enkele maanden zwanger van haar tweede kind. Dat kind blijkt later een zoon, Matthijs II Ridder genaamd, die wordt geboren op 5 februari 1810 en op 18 februari daaropvolgend wordt gedoopt in de Grote Kerk van Den Haag.¹⁴

Doopinschrijving van Matthijs Ridder in de Grote Kerk van Den Haag. Haags Gemeente-archief, 0377-01 inv. nr. 24.

Vader is ook bij die doop van de partij en de predikant tekent expliciet aan in het doopregister dat 'de moeder derzelve haar kind ten doop heffende' was'.¹⁵ Daarmee tot uitdrukking brengend dat de vader (nog steeds)

katholiek is en dus kerkrechtelijk gezien geen partij is bij de doopheffing. Moeder zelf is wél hervormd en hoort er ook weer helemaal bij omdat zij al eerder dat jaar is ontheven van de kerkelijke maatregel wegens ontucht. De dopeling, Matthijs II, die de hoofdpersoon van dit verhaal zal worden, wordt vernoemd naar zijn grootvader Mathijs I.

De jonge Matthijs II Ridder is pas vijf jaar als zijn grootvader op 60-jarige leeftijd komt te overlijden. Het is dan april 1815, politiek en militair gezien een rumoerige tijd, zeker in het bestuurcentrum Den Haag. Een paar weken eerder is het Koninkrijk der Nederlanden gesticht en is Willem Frederik van Oranje-Nassau koning geworden. En ondertussen maken Nederlandse, Engelse, Franse en Pruisische troepen zich op om in juni 1815 keizer Napoleon de genadeklap toe te dienen in wat later de geschiedenisboekjes in zal gaan als de Slag bij Waterloo.

De Katerstraat in Den Haag, foto van de verpauperde wijk voor de afbraak in 1984. Beeldbank Haags Gemeente-archief, Fototr. 0.36298.

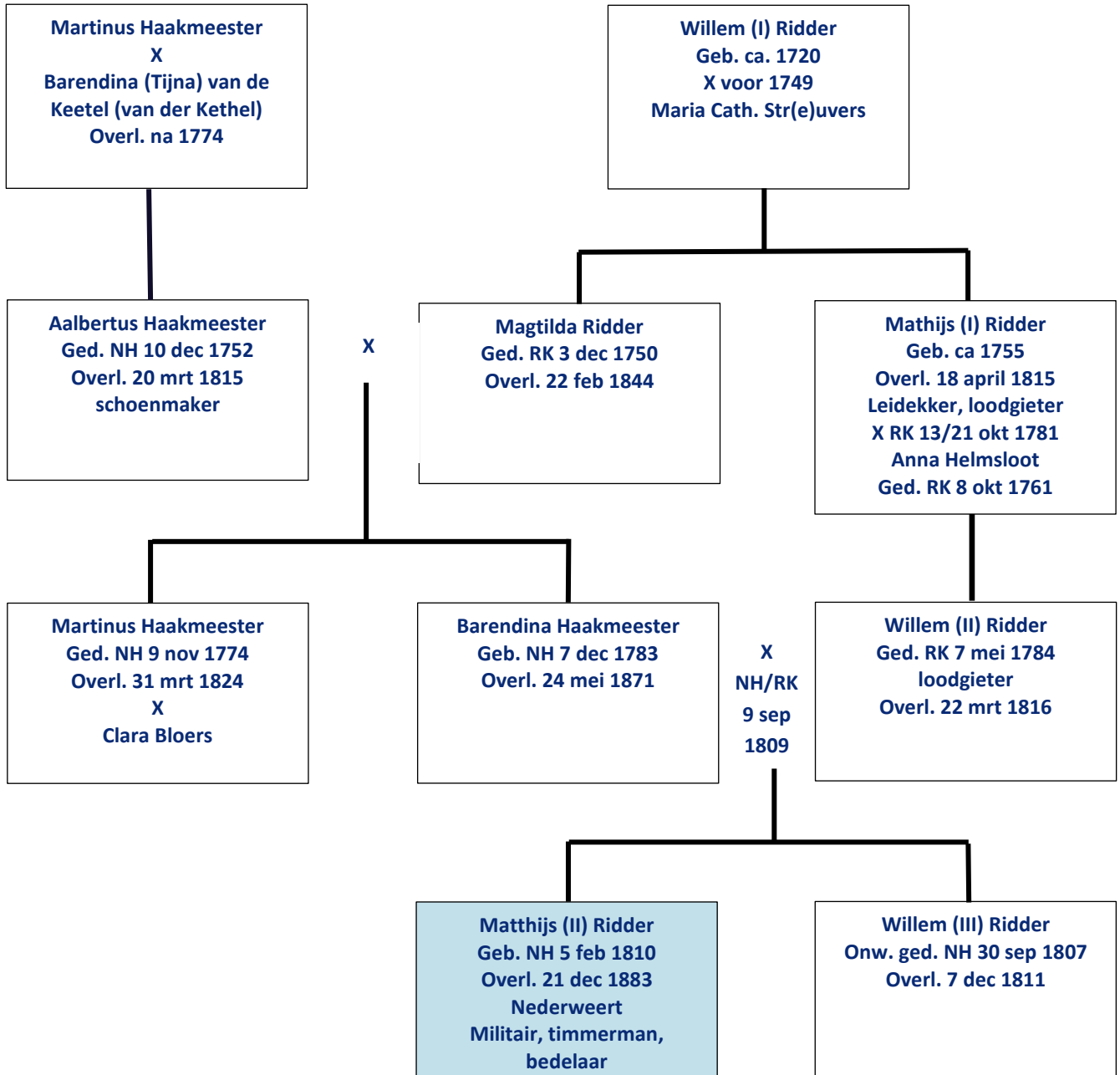
Ook aan het familiefront is het turbulent, want een jaar later (op 22 maart 1816) overlijdt vader Willem II Ridder en en blijft moeder Barendina achter met haar zesjarige zoon, die zijn vader dus nauwelijks gekend zal hebben.¹⁶ Hoe het vanaf dan verder gaat met zijn moeder Barendina en

zoon Mathijs II Ridder is in nevelen gehuld. Het enige dat over zijn jeugd bekend is, is het weinig schokkende gegeven dat hij de lagere school bezoekt.¹⁷ We veronderstellen dat Matthijs bij zijn moeder-weduwe is blijven wonen. Vast staat in elk geval dat zij niet meer hertrouwd is.

Inkijkje in de Haagse Katerstraat gezien vanaf de Paviljoensgracht in 2020. Foto Google Earth.

(Fragment-)genealogie Ridder-Haakmeester

Alle data: NH Den Haag Grote Kerk en RK Statie Oude Molstraat.

In militaire dienst

Over Matthijs vernemen we pas weer voor het eerst in 1829. Als negentienjarige wordt hij –als beroepsmilitair – op 1 juli van dat jaar ingelijfd bij het Nederlandse leger. Hij wordt dan vrijwillig fusilier bij de 5^e Afdeeling van het Wapen der Infanterie. Hij tekent een contract voor zes jaar en krijgt bij aanvang een handgeld van 10 gulden.¹⁸ Zijn signalement bij indiensttreding is bewaard gebleven: *‘lang 1 met. 6 dec. 2 cent. – mill, aangezicht ovaal, voorhoofd rond, oogen blaauw, neus gewoon. Mond gewoon, kin rond, haar bruin, wenkbrouwen bruin, merkbare teekenen: geene.’*¹⁹

Het is dan de vooravond van de Belgische Opstand die uiteindelijk zal leiden tot de definitieve afsplitsing van België en Nederland. Al vrij snel komt Matthijs Ridder in daadwerkelijke militaire actie. In 1830 is hij deel van de Hollandse verdedigingsmacht van de citadel van Den Bosch en in de jaren daarna is hij op pad met het zogenaamde ‘Mobiele Leger’. Hij neemt in 1831 deel aan de Tiendaagse Veldtocht, door Koning Willem I bedoeld als expeditie om de Belgische Opstand gewapenderhand te onderdrukken.

Het ‘Metalen Kruis’, uitgereikt aan de deelnemers van de Tiendaagse Veldtocht in 1831. Ook Matthijs Ridder droeg zo’n onderscheiding. Foto: wikipedia.

Voor zijn deelname aan die veldtocht wordt Ridder op 28 maart 1832 gedecoreerd. Als drager daarvan mag Matthijs zich vanaf nu Ridder van

het Metalen Kruis noemen.²⁰ Dit onderscheidings-teken werd vervaardigd uit het metaal van twee Belgische kanonnen die tijdens de Slag om Hasselt door de ‘Hollanders’ zijn buitgemaakt.

Als zijn zesjarig contract er op zit gaat hij op 23 oktober 1835 met verlof. Hij gebruikt dan de in die tijd populaire en winstgevende praktijk die er uit bestaat om zich als remplaçant te verkopen. Rijke jongelui die geloot hadden om in dienst te moeten maar dat niet wilen, kunnen tegen royale betaling een remplaçant of vervanger inhuren. Matthijs Ridder vervult zo vanaf 4 mei 1836 de dienstplicht bij de 10^e Afdeeling Infanterie in de plaats van een zekere Casparens F.H. Haanebeek uit Den Haag bij het Korps Infanterie dat gelegerd is in Veere. Die is een zoon van de schatrijke Haagse wijnhandelaar Frederik Hendrik Haanebeek. Een broer van Casparens, Carl Adolph Hanebeek (1821-1906) zal jaren later bekendheid verwerven vanwege zijn intensieve correspondentie met Theo van Gogh, broer van de wereldberoemde schilder Vincent van Gogh.²¹

Tafereel uit de Tiendaagse Veldtocht van het Nederlandse leger in België in 1831. Bron: internet.

Daarna doet Ridder in juni 1841 hetzelfde vervangingswerk nog eens voor een andere persoon bij het 9^e Regiment Infanterie, Johannes M.J. Vether.

Dat is een zoon van de bemiddelde en veelzijdige artistieke Goudse middenstander Hendrik Hermanus Vetter (1791-1865). Die staat zowel als apotheker, deurwaarder, schilder, tekenaar, lithograaf en commissionair bekend. Zoon Vetter, die dus door Matthijs Ridder uit militaire dienst wordt gehouden, sterft reeds in 1851 in Delft, ongehuwd en met als beroep het opmerkelijke ‘Gedelegeerde der eerste klasse van de Nederlandsche Staatsloterij’, hetgeen zoveel wil zeggen als lotenverkoper.²²

Het in 1867 gesloopt Diaconiehuis aan het Spui in Den Haag. Hier overlijdt Magtilda Ridder in 1844. Bron: internet.

Er moet iets speciaals zijn voorgevallen, want nog diezelfde maand wordt het remplaçantschap opgeheven. Hij tekent een contract als beroepsmilitair voor zes jaren bij de 3^e Divisie van de ‘Landmagt’ waar hij

zich op 29 juni 1841 vervoegt. In 1842 en 1843 volgen diverse overplaatsingen zoals op 7 mei 1842 naar de 3^e divisie van het Depot der Landmacht. In de herfst van 1844 wordt Ridder onverwacht uit dienst ontslagen wegens lichaamsgebreken. Het stamboek spreekt over ‘een gedeeltelijke belemmering van het gezichtsvermogen aan beide ogen, opgelopen in en door de dienst’, zonder dat we het bijbehorende verhaal weten. Vanaf dat moment is hij blijvend visueel beperkt. Hij krijgt als compensatie een eenmalige invaliditeitsvergoeding van 45 gulden. Eerder dat jaar is zijn grootmoeder (van moederszijde) genaamd Magtilda Ridder overleden. Zij sterft op 22 februari 1844 in het Nederduitsch Gereformeerd Diaconiehuis van Den Haag, in de leeftijd van 93 jaar.²³ Onbekend is of Matthijs aan haar sterfbed heeft gestaan.

Illustratie volgende bladzijde:
uittreksel uit het militaire
stamboek van Matthijs Ridder, 4^e
Regiment Infanterie. Uitgereikt op
15 september 1881. Bron: GAN
OA inv. nr. LVIII.

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

DEPARTEMENT

VAN OORLOG.

De Minister van Oorlog

verklaart, dat uit het stamboek van het 4de Regiment Infanterie, bij voorschreven Departement berustende, het navolgende is geëstrahceerd: N°. 29878;

Matthijs Ridder,

zoon van Willem, en van Barendina Haakmeester geboren te Gravehage, provincie Noordholland, den 5den Februarij 1810, laatst gewoond te Gravehage, lang 1 met., 6 dec., 2 cent., mill.; gezigt ovaal, voorhoofd rond, oogen blaauw, neus gewoon, mond gewoon, hin rond, haar bruin, wenkbrauwen bruin, merkteekenen: geene.

Dienst getreden als soldaat bij de 5de Afdel. 23 October 1830.

Met paspoort, den 4den Mei 1836. Bij de 10de Afdeling Infanterie, ingedeeld, als milicien-plaatsvervanger, den 5den Augustus 1839.

Met onbepaald verlof, den 12den Juli 1840. Bij het Korps terug, den 10den Maart 1841.

Met paspoort, den 6den Juni 1841. Bij het 9de Regiment Infanterie, ingedeeld als milicien-plaatsvervanger, den 29den Juni 1841.

Overgegaan bij de staande armee, met eene vrijwillige verbintenis, den 11den April 1842.

Overgegaan bij de 1ste van Voornaemd Regiment Infanterie, met eene verbintenis, den 11den April 1842.

Met paspoort wegens lichaamsgebreken, ontstaen in en door de dienst, onder toekennung eener gratificatie voor tiens ad 45., hebbende geen aanspraak op verdere militaire belooning, den 6den September 1844.

Aangevraagd door den belanghebbende. Gild Haglen. end

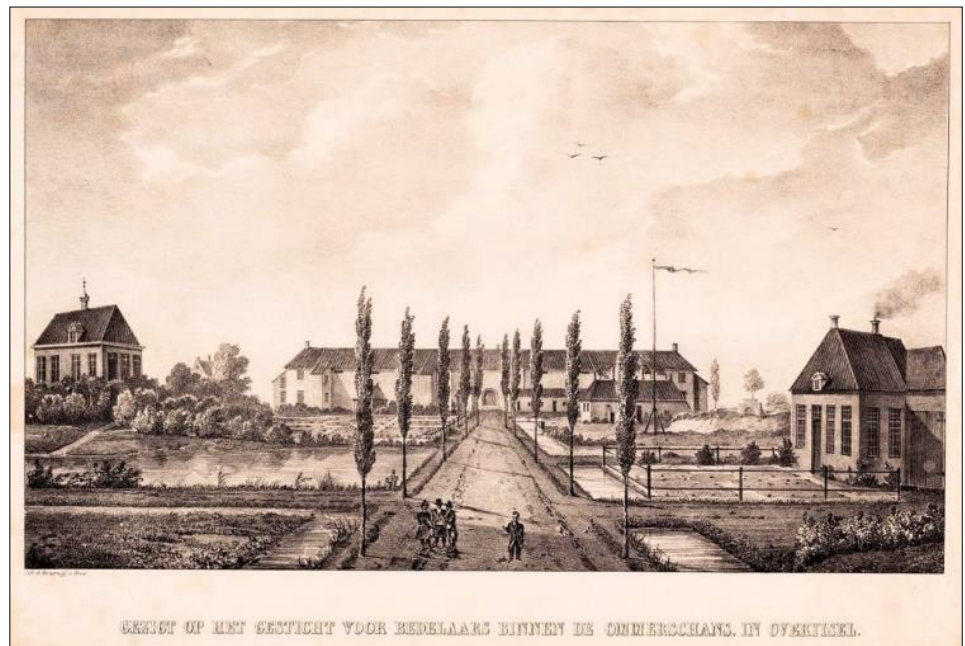
Handwritten notes on the left side of the document, including dates like '10 Juni 1832' and 'de Minister der Nederlanden'.

Handwritten signature 'Kuyt' and the word 'Opgemaakt'.

Handwritten signature 'A.M.' and the word 'Aangevraagd'.

Uit dienst en in de penarie

Na zijn ontslag uit militaire dienst in 1844 heeft Matthijs Ridder, gehandicapt door zijn visuele beperking, een leven als landloper en bedelaar geleid. Omdat dat soort praktijken bij wet verboden zijn volgen er allerlei sancties, die op hun beurt sporen in de archieven hebben achtergelaten. Zodoende is een reconstructie te maken van de periode van 1844 tot 1849 waarbij Ridder regelmatig in de penarie blijkt te zitten en wegens zijn levenswandel wordt gedetineerd in strafkoloniën in oostelijk Nederland, in Ommerschans en Veenhuizen.

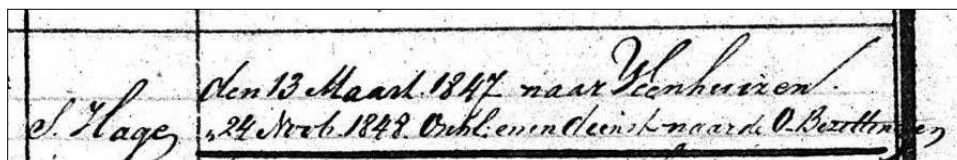

De bedelaarsstrafkolonie van Ommerschans.
Illustratie: Canon van Nederland.

Ommerschans en Veenhuizen zijn in het begin van de 19^e eeuw gestichte bedelaarsstrafkoloniën van de Maatschappij van Weldadigheid. Bedelaars, landlopers en andere ‘onwilligen’ worden er gehuisvest en gedwongen tewerkgesteld. Het betreft hier particuliere instellingen. Mensen die anders in de gevangenis terecht zouden komen, krijgen hier een tweede kans. Om te voorkomen dat alleen ‘lastige mensen’ naar de strafkoloniën zouden worden gestuurd, is er vanaf 1843 een gerechtelijke veroordeling nodig.

De koloniën krijgen een enorme omvang en worden in 1869 door de Nederlandse overheid overgenomen.²⁴ De administratie van de koloniën is goed bewaard gebleven en daarin kunnen we het spoor van Matthijs Ridder vrij goed vervolgen.

In- en uitschrijving van
Matthijs Ridder in Veenhuizen.
Hij gaat in dienst naar de
O(ostindische) Bezittingen.
Bron:
<http://alledrenten.nl/scans>.

Op 16 juni 1845 wordt Ridder na een veroordeling vanuit Den Haag getransporteerd naar Ommerschans. Daar verblijft hij in dwangarbeid tot eind november van dat jaar waarna overbrenging naar Veenhuizen volgt. Op 16 juni 1846 wordt hij daar ontslagen. Daarna moet hij onder andere enige tijd in Rotterdam hebben verbleven, en van daaruit wordt hij op 2 maart 1847 opnieuw naar Ommerschans gebracht. Maar al na 11 dagen gaat hij weer door naar Veenhuizen waar hij anderhalf jaar gedetineerd zal blijven. Vrijlating volgt op 24 november 1848 en de administrateur van de kolonie tekent daar bij aan dat hij in militaire dienst naar de 'O[ostelijke] Bezittingen' zal gaan. Dat zal men in Nederland een goede oplossing hebben gevonden bij deze recidivist die steeds op de rand van de maatschappij en de kleine criminaliteit verkeert.

Als vrijwilliger naar Indië

Eenmaal vrijgelaten in Veenhuizen maakt Matthijs Ridder zich op om naar Nederlands-Oostindië te gaan. Op 29 november 1848 meldt hij zich aan als vrijwilliger voor het Indisch leger. Zijn slechte zichtvermogen is dan blijkbaar geen onoverkomelijke handicap of misschien is het zelfs deels weer verbeterd. In elk geval tekent hij een contract voor zes jaren en daarbij zal hij dan later bij inschepping een handgeld van 40 gulden ontvangen. Het ontvangen van het handgeld en het vervolgens verlaten van de haven is het onvermijdelijke ‘point of no return’ voor mogelijke spijtoptanten.

In het voorjaar van 1849 besluit het Ministerie van Oorlog dat al vanaf maart van dat jaar drie transporten met elk ongeveer 120 manschappen naar Oost-Indië zullen vertrekken. Omdat er een ernstig gebrek is aan uit Indië terugkerende officieren, wordt het commando van de transporten opgedragen aan eerste luitenant A.J. Zencker van het 1^e Regiment Infanterie, en aan twee van zijn collega's van het Werfdepot. Het is de bedoeling dat de officieren na deze tijdelijke opdracht van de overbrenging van de troepen weer naar Nederland zullen terugkeren.²⁵

Ridder meldt zich dan bij het Koloniaal Werfdepot in Harderwijk. Dat legeronderdeel houdt zich bezig de werving en opleiding van rekruten voor het koloniale leger. In zes weken tijd worden zij daar klaargestoomd voor de dienst. Harderwijk heeft van het begin af een slechte reputatie: het ‘gootgat of riool van Europa’ wordt het genoemd, waar maatschappelijke verschoppelingen uit alle windstreken in minder dan geen tijd hun handgeld er doorheen jagen. Het zijn gouden tijden voor kroegen en bordelen, maar hun aanwezigheid is een gruwel in de ogen van de overwegend streng-christelijke inwoners van Harderwijk. Ook al omdat

een niet onaanzienlijk deel van de rekruten uit buitenlanders bestaat, met name Belgen, Duitsers, Zwitsers en Fransen.²⁶

Fregat 'Zeemanshoop', in 1832 geschilderd door Dirk Antoon Teupken. Op een dergelijk schip maakte Ridder de reis naar Batavia. Bron: internet.

Op 5 mei 1849²⁷ gaat Ridder met een fregat op transport vanuit het Nieuwe Diep (de marinehaven bij Den Helder) naar Batavia waar hij drieëneenhalve maand later op 23 augustus van boord gaat.²⁸ Het schip heet de 'Barend Willem' en de schipper of kapitein zijn naam luidt Jan Willem Retgers, een man met een indrukwekkende staat van dienst.²⁹ Bevelhebber van de militairen aan boord is de reeds genoemde eerste luitenant A.J. Zencker. Met hem zal Matthijs Ridder een verbondenheid hebben gevoeld want beiden hebben zij aan zij gevochten tijdens de Belgische Opstand en ook beiden zijn gedecoreerd met het Metalen Kruis.³⁰ Volgens de scheepslijst zijn er aan boord drie officieren en 160 militairen.³¹ Eén van de leden van die laatste groep is Matthijs Ridder.

Het verloop van de reis laat zich vrij goed reconstrueren. Want hoewel er nog geen telefonie en telegrafie bestaan, is er een intensief postaal berichtenverkeer in de vorm van zogenaamde 'Scheepstijdingen', uitgewisselde brieven tussen de schepen en handelsposten, zodat het thuisfront nauwkeurig op de hoogte wordt gehouden. Uit de diverse

berichten in de Nederlandse kranten is op te maken dat de reis zeer voorspoedig verloopt.

Leydse Courant, 1849 mei 2.
Bron: Delpher.

HARDERWIJK, 1 Mei.
Den 3^{den} Mei zal van hier te water naar het Nieuwe Diep vertrekken een detachement, sterk 160 onder-officieren en manschappen, onder bevel van den 1sten Luitenant A. J. Zencker, vergezeld van den 2^{den} Luitenant J. C. Buschman, die, na volbrachte reis, beiden naar het vaderland terug keeren, alsmede van J. N. Schot, Apotheker 3de klasse, om den 5^{den} daaraanvolgende, aan boord van het schip **Barend Willem**, schipper J. W. Retgers, ingescheept en naar Java overgevoerd te worden.

Utrechtse Provinciale en stadscourant, 1849 mei 9. Bron: Delpher.

DEN HELDER 7 Mei.
Uitgezeld naar Batavia de schepen **Barend Willem**, kapt. J. W. Retgers, en Pollux, kapt. H. D. van Wijk.
Met eerst gemelden bodem is vertrokken een detachement sterk 160 onderofficieren en manschappen, onder bevel van den 1e luit. A. J. Zencker.

Utrechtse Provinciale en stadscourant, 1849 mei 9. Bron: Delpher.

Scheepstijdingen.
Amsterdam 21 Mei. Volgens brief van kapt. Retgers, voerende het schip **Barend Willem**, van hier naar Batavia, in dato 11 Mei, bevond hij zich toen in goeden staat zeilende op 46° 36' N. Br. en 11° WL.; aan boord alles wel.

Nieuwe Rotterdamsche Courant, 1849 mei 22. Bron: Delpher.

Scheepstijdingen.
Gezien: 13 Junij, op 2° 13' Z. Br. 25° 32' W. L.; **Barend Willem**, Retgers, Amst. n. Bat., zeilende met Z. W. wind in goeden staat; de equipage, zoo mede de troepen, genoten de beste gezondheid.

Algemeen Handelsblad, 1849 jul 31. Bron: Delpher.

Scheepstijdingen.
Amsterdam 30 Julij. Kapt. Brouwer, voerende het schip *Ida Gesina*, van Riga alhier voor de stad aangekomen, rapporteert den 8sten dezer op 46° 20' N. Br., 19° 5' O. Lengte gezien te hebben, een onderste boven drijvend schip, de naam onbekend.
— Volgens brief van kapt. Retgers, voerende het schip **Barend Willem**, van hier naar Batavia, in dato 13 Junij, bevond hij zich toen met Z. W. wind in goeden staat zeilende op 2° 13' Z. Breedte en 25° 32' W. Lengte. De Ekwipaasje genoot zoowel als de troepen de beste gezondheid.

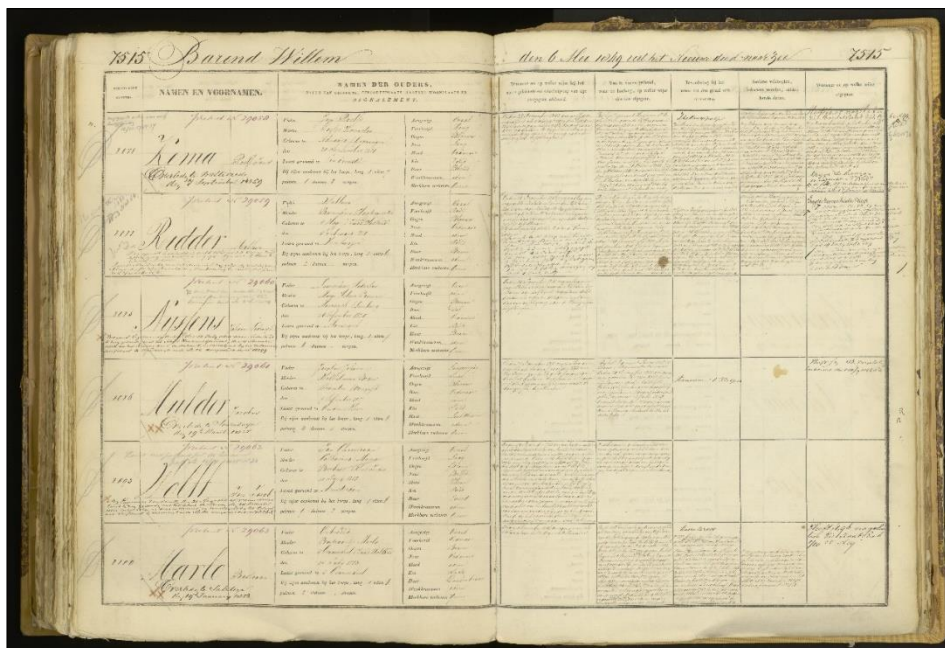
Uit de eveneens bewaard gebleven passagierslijst blijkt zijn nieuwe militaire stamboeknummer dat hem bij aankomst in Batavia wordt toegewezen: 29059.³² Volgens de stamboekbeschrijving heeft hij een ovaal aangezicht, rond voorhoofd, blauwe ogen, normale neus en mond, ronde kin, bruin haar en wenkbrauwen en verder geen opvallende kenmerken.³³ Ridder wordt geplaatst bij het 13^e Bataljon Infanterie.

Namen en Vocnamen	Graden.	Geboorteplaats	Wil. Nederland vertochten		Aanwinsting
			Met het Schip	Jaar	
29043 7512 Gevaerts. Francis	Trid.	Louvain/België	Batavia	1849	
29044 7512 Schwarts. Daniel	id.	Heidelberg/Baden	Willem		
29045 7512 Eydams. Jan, Johan mit. Dick	id.	Haarlem/Nid.	id.		
29046 7513 Thelke. Hermanus	id.	Alyghole/Prusij.	id.		
29047 7513 Lakkers. Gerrit	id.	Utrecht/Utrecht	id.		
29048 7513 Bruins. Jan, Conra	id.	Emden/Hanover	id.		
29049 7513 de Rijcke. Casarius	id.	Namur/België	id.		
29050 7513 Heenwijk. Hibbe	id.	Groningw./Groningw.	id.		
29051 7513 Koeneman. Gilbert	id.	Amsterdam/Nid.	id.		
29052 7514 Lehreck. Johann	Artl.	Düsseldorf/Baden	id.		
29053 7514 Kockebakker Abraham	Trid.	Amsterdam/Nid.	id.		
29054 7514 Mortelman. Jean Baptiste	id.	Antwerpen/België	id.		
29055 7514 Wolff. Leonardus, Johann	Artl.	S. Flago/Lid.	id.		
29056 7514 van Seldhousen Johann	Trid.	Amsterdam/Nid.	id.		
29057 7514 Ponsenk. Johann	id.	Laarsum/Nid.	id.		
29058 7515 Kema. Rooff. Hans	id.	Albion/Groningw.	id.		
29059 7515 Ridder. Matthijs	id.	S. Flago/Lid.	id.		

Passagierslijst van het schip Willem Barend dat in augustus 1849 in Batavia arriveerde. Helemaal onderaan staat Mat(thijs) Ridder. Bron: Nationaal Archief 2.10.50, 453.

Zijn militaire curriculum vitae vermeldt dat hij in de periode 1850-1855 elk jaar betrokken is bij militaire krijgsverrichtingen op West-Borneo. Daar speelt op dat moment de zogenaamde ‘kongsi-oorlog’. Duizenden Chinezen hebben zich op Borneo gevestigd en exploiteren daar de goudmijnen. Dat gebeurt door middel van hechte familiebedrijven of vennootschappen, die kongsi’s werden genoemd. Het woord kongsi heeft dan nog niet de negatieve associatie die het tegenwoordig heeft. Het

probleem is dat de familie-kongsi's coalities vormen en zo een ministaat of republiekje creëren en het Hollandse gezag ondermijnen. Dat reageert met een aantal strafexpedities waarvan de eerste plaatsvindt in september 1850 door de Hollandse garnizoenen en een detachement artillerie, in totaal 650 manschappen. Vermoedelijk is Ridder één van hen. Hoewel veel Chinezen worden gedood en de kongsi's een zware klap wordt toegebracht, blijft het onrustig. In mei 1854 wordt vanuit Batavia een tweede strafexpeditie georganiseerd, de zogenaamde Monterado-expeditie bij Sambas en Pontianak. De expeditie wordt uitgevoerd door het 13de bataljon (dat van Matthijs Ridder) en de helft van het 7de bataljon met in totaal 2200 manschappen onder aanvoering van Andresen. Het kongsi-systeem wordt afgebroken en vanaf november 1854 zijn de Chinese gemeenschappen weer onder controle, worden versterkingen afgebroken en huizen en goudmijnen in beslag genomen.³⁴

Stamboekinschrijving van Mat(t)hij's Ridder (tweede van boven) bij aankomst in Batavia, 1849. Bron: Nationaal Archief 2.10.50, 123.

Zodra zijn eerste zesjarige contract er op zit, tekent Ridder op 15 mei 1855 voor een verlenging van zijn Indisch dienstverband, waarbij hem 60 gulden handgeld wordt uitgereikt. Korte tijd later, op 30 november, krijgt hij de Bronzen Medaille voor trouwe dienst uitgereikt. In november 1859, zijn tweede periode is dan al vergevorderd, wordt hij overgeplaatst naar

het 1^e Bataljon Infanterie. Tegen het einde van zijn contract wordt hij op 20 april 1861 opnieuw onderscheiden, ditmaal met de Zilveren Medaille voor trouwe dienst. Een gouvernementeel besluit van 2 oktober van dat jaar behelst dat hij een pensioen van 90 gulden extra zal mogen ontvangen, dat betaalbaar wordt gesteld na terugkeer in Nederland. Hij heeft dan in totaal twaalf jaar als militair in Indië in actieve dienst doorgebracht.

Nederlandse infanteristen tijdens de campagnes tegen de Chinese kongsi's, ca. 1854. Bron: website Nederlandse krijgsmacht.

De terugtocht naar Nederland volgt in het volgende jaar. Op 13 maart 1862 gaat hij aan boord van het schip *Allegonda Jacoba* naar Nederland onder kapitein B.C. Deurholt uit Oude Pekela.³⁵ Het was een nog betrekkelijk nieuw koopvaardijship (type barkschip) voor de grote vaart dat was gebouwd voor rekening van de Rotterdamse rederij *Schloss & Co* en in 1857 te water werd gelaten op de scheepswerf van *Ary Pieter Hoogendijk & Co* in Capelle a/d IJssel. Het schip had een lengte van 40 meter en een diepgang van 6 meter.³⁶

De terugreis duurt bijna vier maanden. Op 11 juni wordt St. Helena aangedaan³⁷, waarna hij op 8 juli van dat jaar op de rede van Texel arriveert.³⁸ Korte tijd later zet Matthijs Ridder in Amsterdam weer voet op Nederlandse bodem.

Melding van de aankomst van het schip van Ridder op de rede van Texel. Nieuw Amsterdamsch Handel- en Effectenblad, 10 jul 1862. Bron: Delpher.

Zeetijdingen.
BINNENGEKOMEN.
TEXEL, 8 Julij. **Allegonda Jacoba**, Deurholt, Batavia, vertrok 13 Maart. - *Prinds Oscar*, Hartzell, Galatz. - *Lion* (st.), Londen. - *L. N. Hvidt* (st.), Stettijn. - *Amphitrite*, Egenes, Frederikstad. - *Penelope*, Eliassen, Drammen. - *Nordstjernen*, Christensen, dito. Wind N. W.
VLIE, 7 Julij. *Catharina Elisabeth*, Pot, Riga. - *Burgemeester van Setten*, Giezen, Dantzig. Wind N. N. W.
HELLEVOET, 8 Julij. *Fop Smit*, Leverstein, Banjoewangie, l. v. Brouwershaven; vertr. 28 Febr. - *Bittern* (st.), Liverpool. — Gisteren nog: *Louise* (st.), Grangamouth. - *Holyrood* (st.), Leith. - *Osprey*, (st.), Hartlepool. Wind N. W.
BRIELLE, 8 Julij. 3 *Brothers*, Gilbert, Rochester. Wind N. W.

Rotterdamsche Courant, 15 juli 1862. Het schip van passagier Ridder was rijkbeladen met koopwaren. Bron: Delpher.

Amsterdam.
BATAVIA, **Allegonda Jacoba**, Deurholt. 936 kr. Suiker, 127 Huiden en 3776 boss. Bindrotting, Deichmann en vom Rath; 100 k. Indigo, Cramerus en Co.; 54 k. Indigo, Gebr. Hartsen; 741 sch. Tin, N. H. M.; 411 Koehuiden, van Heeckeren en Co.; 9 k. Indigo, Staphorst, Lans en Co.; 500 z. Suiker, Bunge en Co.; 340 b. Koffij en 868 Koehuiden, H. G. T. Crone en Co.; 32 b. Koffij, J. C. H. Wurf bain; 1675 kr. Suiker, 164 k. Indigo, 85 z. Koffij, 200 Koehuiden, Order.

Terugreis van Matthijs Ridder van Indië naar Amsterdam, via Kaap de Goede Hoop en St. Helena. Naar wikipedia Brouweroute.

Van detentie naar detentie

Indiëveteraan Matthijs Ridder duikt korte tijd na zijn Indië-avontuur weer op in de archieven wanneer hij zich op 13 augustus 1862 vanuit Den Haag in Vught vestigt. Hij is dan volgens de inschrijving reeds gepensioneerd militair en woont in een kosthuis in de Vlasmeer bij een zekere Mechelien van der Velden. Deze weduwe is winkelierster en verschaft onderdak aan onder andere oud-militairen. Ridder verblijft hier een half jaar in het gezelschap van Jacobus Bekker uit Haarlem, Johannes Koenes uit Dokkum en Johannes Fredericus Putter uit Rotterdam, net als hijzelf ook gepensioneerde militairen.³⁹ In Vught verblijft hij tot 27 januari 1863, wanneer hij wordt uitgeschreven naar Den Bosch. Een paar weken later overlijdt zijn hospita van der Velden.⁴⁰ Ridder, die inmiddels de 50 gepasseerd is, komt vervolgens in een turbulente fase waarin hij al bedelend op diverse plaatsen in Nederland met justitie in aanraking komt. Deze fase van zijn leven kenmerkt zich er door dat hij meer tijd áchter de tralies (of althans in gedwongen internering) doorbrengt dan in vrijheid. Verder speelt zijn gezondheid hem bij vlagen grote parten.

Van april 1863 tot november 1864 verblijft Ridder in het Koninklijk Tehuis voor Oud-Militairen, Bronbeek bij Arnhem.⁴¹ Zijn reden van vertrek daar is niet duidelijk, maar waarschijnlijk heeft hij ook hier niet kunnen aarden. Het lijkt het er op dat hij vanaf dat moment in zijn levensonderhoud voorziet door te bedelen van deur tot deur, maar dat is in strijd met de wet. Daarvoor wordt hij dan ook opgepakt en op 5 januari 1865 gedetineerd in Grave, van waaruit hij vijf dagen later wordt overgebracht naar de strafgevangenis van Den Bosch.⁴² Daarmee vangt een lange, onrustige periode aan waarbij Ridder met grote regelmaat van woonplaats wisselt, door bedelarij in zijn levensbehoeften ziet en diverse malen voor korte tijd in gevangenissen en strafinrichtingen verblijft.

Weer vrijgelaten uit de gevangenis van Den Bosch krijgt Ridder medische klachten. Zijn het oude krijgswonden of problemen met zijn gezichtsvermogen die hem nu opspelen? Een uitgebreide inschrijving in het patiëntenregister van het Amsterdamse Buitengasthuis beschrijft zijn ontslag op 12 juni 1865 na een opname van 26 dagen, en wederom op 30 oktober 1865 na 16 dagen verpleegd te zijn geweest. Uit de inschrijving zijn verder nog nieuwe details op te maken, zoals het feit dat zijn vader inmiddels overleden is en loodgieter van beroep was. Matthijs Ridder eigenlijke woonplaats is op dat moment Wageningen. De reden van zijn ziekenhuisopname is echter niet bekend.⁴³ Zijn pensioendossier rept echter over ‘ouderdomsgebreke’ en dat suggereert dat het om anders dingen gaat dan zijn in militaire dienst gekwetste zichtvermogen.⁴⁴

Interieuroopname van de daklozenzaal van het Buitengasthuis in Amsterdam. Collectie Stadsarchief Amsterdam fotonr. OSIM00005005150.

Na zijn ontslag uit het ziekenhuis valt Ridder terug in zijn oude stiel van bedelarij. Daarvoor wordt hij, afkomstig zijnde van Arnhem, vanaf het begin van 1867 tot 18 mei 1868 opnieuw opgesloten in Ommerschans. Die instelling zal hij inmiddels op zijn duimpje gekend hebben.⁴⁵ De kosten van zijn opname worden mede betaald uit zijn militaire pensioen, en

worden voorgesloten door de boekhouder van de Nederlands-Hervormde diaconie in 's-Gravenhage.⁴⁶

Een tweede opname in het Amsterdamse Buitengasthuis volgt in juli 1868, voor een periode van vijf dagen en met wederom onbekende medische redenen.⁴⁷ Op 2 januari 1869 wordt hij in Rotterdam opgepakt en op 8 januari voor de vierde maal in successie geplaatst in Ommerschans. Daar verblijft hij een aaneengesloten periode tot 20 januari 1871. Pas vanaf dat moment kan hij weer over zijn pensioen beschikken.⁴⁸ Maar er is nog meer goed nieuws. Tijdens zijn gedwongen verblijf in Ommerschans wordt aan Matthijs Ridder bij resolutie van 15 november 1869 het zogenaamde 'Expedietiekruis' of Kruis voor Krijgsverrichtingen uitgereikt, vanwege zijn deelname aan de militaire expedities op Borneo tussen 1850 en 1854.⁴⁹ Op zich een bijzondere combinatie: gevangen en gelauwerd tegelijkertijd.

In het 'Gesticht Ommerschans' leerden de tewerkgestelden een aambacht zoals timmerman.
Illustratie: Archief De Stentor.

Daarna zijn we de verblijfplaats van Matthijs Ridder enige tijd uit het oog. Zal hij nog contact hebben gehad met zijn moeder, Barendina Ridder-Haakmeester in Den Haag? Zij overlijdt op 24 mei 1871 in haar

woonplaats, na ruim 55 jaren weduwschap. Of Matthijs bij haar sterfbed is geweest blijkt uit geen enkele bron. Wel is bekend dat hij op 21 juli 1873 verhuist van Utrecht naar Rotterdam. Die laatste stad wisselt hij op 5 september 1873 voor Wageningen.⁵⁰ In de zomer van 1876 wordt hij in Zwolle opgepakt wegens bedelarij. Hij wordt tot anderhalf jaar detentie in Ommerschans veroordeeld. ‘Voor de vijfde maal’ tekent de administratie van de bedelaarskolonie daarbij aan; we horen hem bijna zuchten over deze recidivist. Vrijlating volgt op 27 december 1877.⁵¹ Korte tijd later wordt hij enige tijd opgepast in het Invalidenhuis te Leiden, maar nadere details daarover ontbreken. Een jaar later is het weer raak. Op 9 december 1878 wordt hij in Breda gevonnist tot een straf van veertien dagen hechtenis. Interessant detail uit het dossier is de vermelding van zijn lichaamslengte (die blijkt nu 1,60 m te bedragen), het feit dat hij een ‘gebogen neus’ heeft en vooral ook zijn beroep op dat moment; timmerman.⁵²

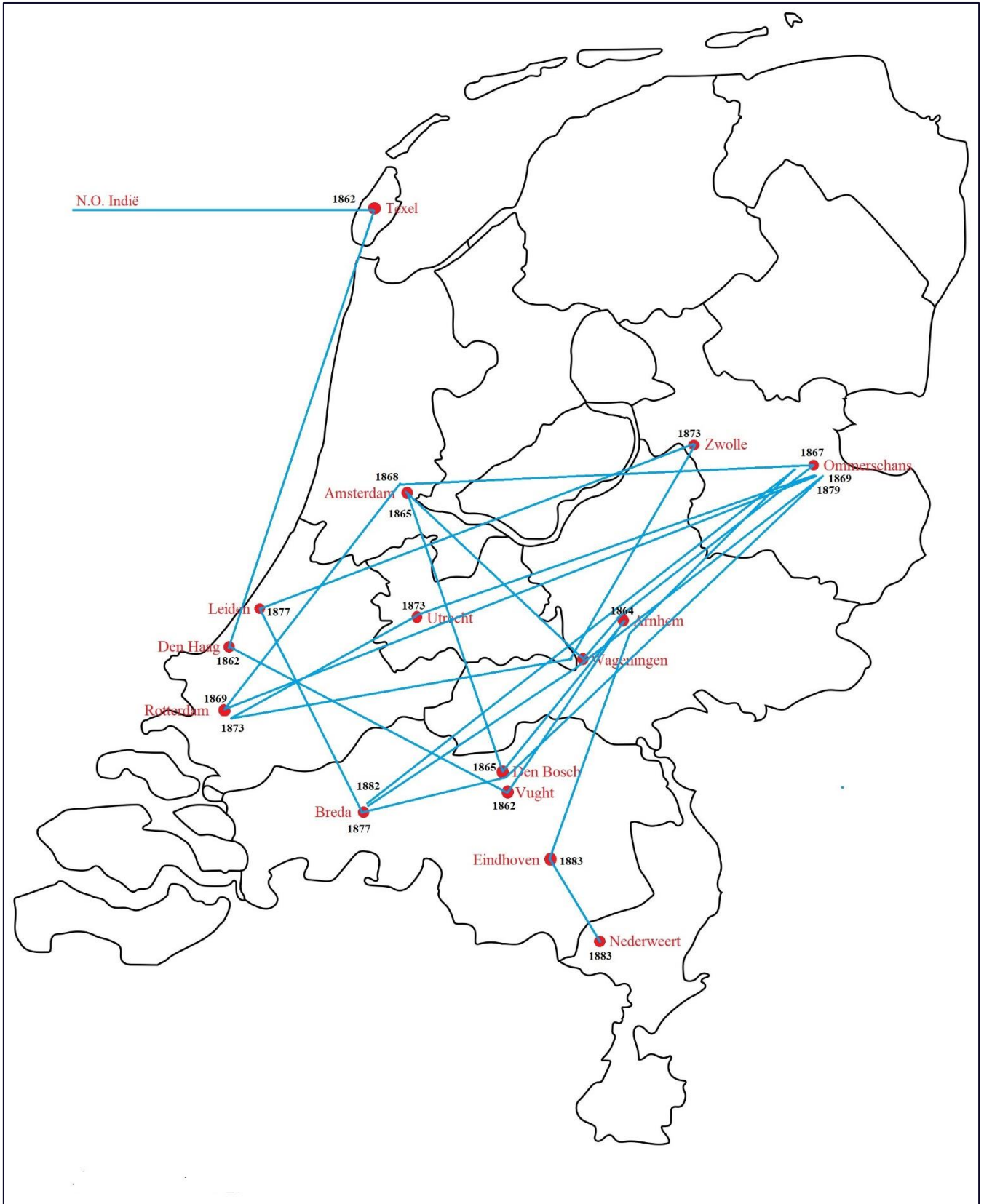
Nog op relatief hoge leeftijd, om precies te zijn tussen zijn 68e en 72e levensjaar, komt Matthijs Ridder opnieuw in aanraking met justitie. De aanleiding is nog steeds bedelarij. Op 26 mei 1879 wordt hij in Den Bosch gevonnist. Hij krijgt één maand gevangenisstraf en wordt daarna op 25 juni naar het bedelaarsgesticht Ommerschans gestuurd dat hij zich nog zal hebben herinnerd van vóór zijn Indiëtijd. Daar wordt hij op 4 juli 1879 opgenomen en exact twee jaar later ontslagen. Zijn strafblad vermeldt nu opvallend genoeg dat hij 1,65 m lang is, grijze haren en een grijze baard draagt. Van beroep is hij nog steeds timmerman en hij is ongehuwd. Hij heeft naar eigen zeggen lager onderwijs genoten en was als laatste woonachtig in Wageningen.⁵³

In 1881 en 1882 worden uit de pensioenkas van het leger betalingen gedaan aan Matthijs Ridder zodat hij eten kan kopen. Hij schijnt zich op dat moment in Ede te bevinden. Op 15 september 1881 wordt aan Ridder namens de Minister van Oorlog nog een uittreksel van zijn inschrijving in het militaire stamboek uitgereikt, maar van het doel daarvan is verder niets

bekend. Wellicht heeft het te maken met zijn pensioenaanspraken⁵⁴ Van eind 1882 zit hij opnieuw in gevangenschap, ditmaal in Breda, wederom wegens bedelarij. Hij is dan afkomstig van Moerdijk. Van daaruit wordt hij op 4 januari 1883 voor de zevende maal in successie op transport gezet naar de strafinrichting in Ommerschans⁵⁵ De inschrijving in Ommerschans dateert overigens pas van 13 januari.⁵⁶ Vanuit Ommerschans dient hij in juni een verzoek tot overplaatsing in bij de commandant van het Militair Invalidenhuis Bronbeek bij Arnhem.⁵⁷ Er ontstaat dan wat formeel geharrewar omdat Ridder daarvoor een militaire dienststaat moet kunnen overleggen en die heeft hij niet. De administratie van de landmacht mag pas een kopie afgeven als de commandant van Bronbeek daar om verzoekt. Dat geschiedt aldus en op 7 september 1883 wordt Ridder uit de Ommerschans ontslagen. Daags daarna volgt zijn inschrijving in Bronbeek.⁵⁸ Op 10 november krijgt hij daar verlof voor een uitstapje naar Arnhem en op 5 december verlaat hij Bronbeek definitief, op eigen verzoek maar met helaas onbekende redenen. Zal het zwerversbloed weer zijn gaan kriebelen? Hoe dan ook, zijn laatste tocht zal hem in Nederweert gaan brengen.

Villa Bronbeek bij Arnhem, omstreeks 1850. In 1860 werd het huis in gebruik genomen als koloniaal militair invaliden-tehuis. Collectie Erfgoed Gelderland, inv. nr. GDC007000004.

Woon- en verblijfplaatsen (inclusief detenties) van Matthijs Ridder vanaf zijn terugkomst in N.O. Indië in 1862 tot zijn dood in 1883.

De laatste levensdagen

Vanaf het moment dat hij op 5 december 1883 Bronbeek verlaat, zwerft de legerveteraan Ridder door het zuiden van Nederland. Een van zijn laatste sporen laat hij na in Eindhoven waar hij een bedrag van 2 gulden van de gemeente krijgt uitgereikt, waarschijnlijk een aalmoes voor deze zwerver. Maar dat blijkt geen echte liefdadigheid want dat bedrag wordt op 19 december weer door de pensioenorganisatie van het leger aan de burgemeester van Eindhoven gerestitueerd. Vermoedelijk is hij vanuit Eindhoven meteen doorgereisd naar Nederweert, hoewel nooit meer duidelijk zal worden wat zijn uiteindelijke reisdoel en reisbestemming is. Een dag later, in de nacht van 20 op 21 december, vraagt hij de weg in Nederweert bij de bakker die naast Sluis 14 woont. Dat is het laatste moment dat hij levend gezien wordt. Er staat die nacht een stevige zuidwestenwind en het regent licht.⁵⁹

Omgeving van Sluis 14 in Nederweert c. 1920. Rechts de bakkerij en herberg van Holten (anno 2022 bekend als 'Het Bruine Paard'). Op de achtergrond de ophaalbrug van Sluis 14. Foto archief Stichting Geschied-schrijving Nederweert.

De bakker aan wie Ridder de weg de vraagt is Coenrardus Hubertus Holten, gehuwd met Hendrina Verstegen. Deze heeft zich juist een jaar eerder pal naast Sluis 14 aan de Zuid-Willemsvaart gevestigd in een

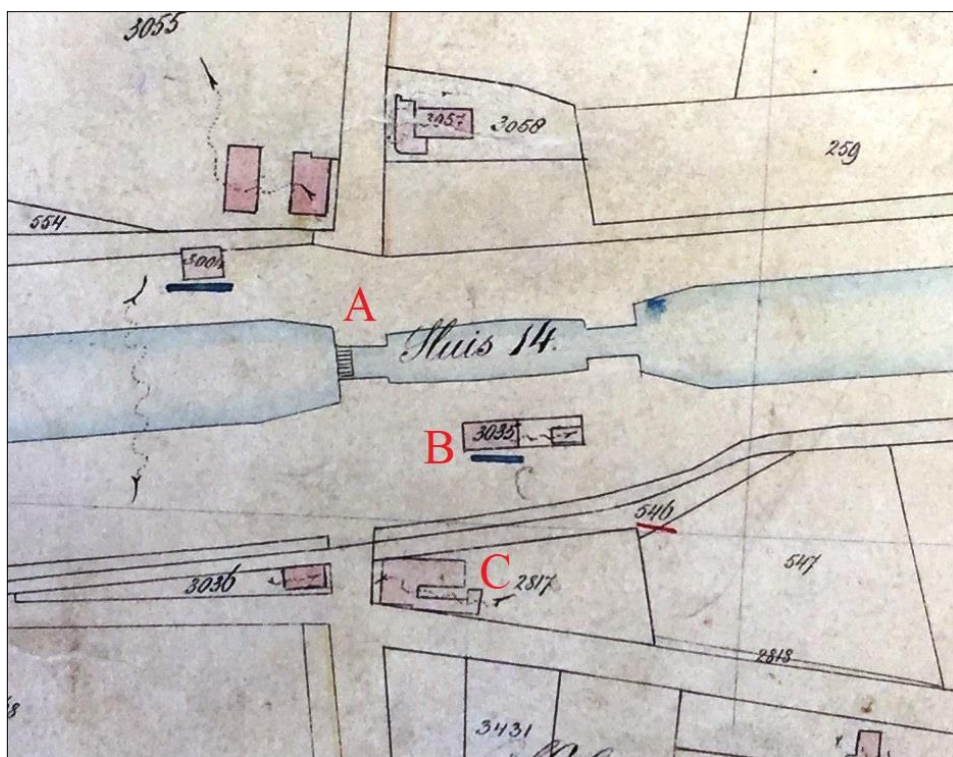
splinternieuw pand. Hij is zoals gezegd eigenlijk bakker van professie, maar later ook herbergier en logementhouder. Zijn klanten zijn de honderden schippers die jaarlijks het kanaal bevaren en in Sluis 14 geschut moeten worden. Zo'n plek met gedwongen oponthoud vormt de basis voor veel commercie bij Sluis 14 en al helemaal bij de stroomopwaarts gelegen Sluis 15 aan de rand van de dorpskern van Nederweert. Holtens nering ontwikkelt zich gunstig. Zijn in 1884 ingediende verzoek om vergunning tot het schenken en verkopen van sterke drank wordt echter geweigerd omdat het aantal etablissementen in Nederweert van gemeentewege te groot wordt geacht.⁶⁰

Sluis 14 verdween maar de voormalige bakkerswoning, later Café 'Het Bruine Paard' is de constante factor. Foto Alfons Bruekers, 2017.

Dood en begraven

In de ochtend van 21 december 1883, omstreeks 9.30 uur wordt het levenloze lichaam van Matthijs Ridder gevonden nabij Sluis 14. Hij blijkt verdronken te zijn in het koude kanaalwater. De arts die de lijkschouwing verricht, ontdekt geen sporen van geweldadigheden. In de beurs die de ongelukkige bij zich draagt wordt een bedrag van 37 ½ cent aangetroffen. Ook draagt Ridder identiteitspapieren bij zich alsmede pensioengegevens en een bewijs van ontslag uit Bronbeek de dato 5 december. Dat is een geluk bij een ongeluk voor burgemeester Vullers van Nederweert, die zich dankzij deze gegevens nog dezelfde dag tot de commandant van Bronbeek wendt om aanvullende inlichtingen.⁶¹

Omgeving van Sluis 14 in de Zuid-Willemsvaart, op de kadastrale kaart van omstreeks 1900. A: Sluis 14 waar Ridder verdronk. B: Woning van sluiswachter Josephus van Heugten, aangever van het overlijden. C: Bakkerij van Conrard Holten. Het noorden ligt links. Bron: Gemeente-archief Nederweert.

Het gemeentelijke apparaat draait op volle toeren. In het rapport dat burgemeester Vullers de volgende dag, 22 december, samen met het verslag van de lijkschouwing naar de Officier van Justitie in Roermond stuurt, uit hij het vermoeden dat het slachtoffer door het duister misleid is en in het kanaal is gevallen.⁶² Dezelfde dag wordt het overlijden van

Ridder op het gemeentehuis van Nederweert aangegeven door sluiswachter Josephus van Heugten en door kantonnier Johannes Lammers.⁶³

Het noodlottige ongeval van Matthijs Ridder in de sluiscolk. Tekening van Jan van Riet.

Enkele dagen later laat de burgemeester brieven uit gaan naar de ambtenaar van de Burgerlijke Stand en het college van Burgemeester en Wethouders van Den Haag, om hen te verwittigen van de dood van Ridder, wiens laatst geregistreerde woonplaats blijkbaar de hofstad was. Inmiddels is ook de aanvullende informatie uit Bronbeek beschikbaar en de burgemeester zendt die onverwijld door naar de Commisaris van de Koning.

Nederweert. Mathijs Ridder, oud 73 jaren geboren te 's-Gravenhage gepensioneerd militair van het Oost-Indisch leger, ontslagen uit het Invaliden gesticht te Bronbeek den 5 Dec. jl. in den nacht van 20 op 21 dezer in de Zuidwillemsvaart verdronken, daar geene teekenen van geweld aanwezig zijn schijnt hij door de duisternis misleid te zijn en alzoo verdronken.

Het Kanton Weert, 23 december 1883 Bron: Gemeente-archief Weert.

De vorige week Donderdag werd bij sluis n° 14 onder Nederweert het lijk opgevischt van een oud O. I. militair, Mathijs Ridder, geboren te 's-Ilage in 1810 en ont-lagen uit het invaliedenhuis te Bronbeek den 5. dezer maand. De man had 's avonds te voren bij den bakker H. den weg naar het dorp gevraagd en schijnt door de duisternis misleid te water te zijn geraakt.

Venloosch Weekblad, 29 december 1883. Bron: Delpher.

Op basis van de door de burgemeester opgevraagde inlichtingen blijkt dat Ridder niet katholiek is maar Nederlands-Hervormd. Dat vormt een formeel obstakel om hem op de katholieke begraafplaats ter aarde te bestellen en dat moet dus gebeuren op het separate, zogenaamde 'algemene' gedeelte. In de buurt van de kerk is sinds vele jaren een klein gedeelte in de zuidhoek afgeschermd als algemene begraafplaats voor overledenen van andere gezindten. Dat kwam bijna nooit voor in Nederweert maar volgens de Begraafwet van 1869 was het hebben van zo'n voorziening nu eenmaal wettelijk voorschrift. Volgens de wettelijke bepalingen mocht een begrafenis niet vroeger dan 36 uren na het moment van overlijden plaatsvinden.⁶⁴ In het geval van Ridder kan de begrafenis dan op zijn vroegst in de avond van 22 december zijn geweest. Maar om dat dit in de winter na zonsondergang is, zal de feitelijke teraardebestelling op 23 december hebben plaatsgevonden.

De volgorde der handelingen lijkt daarmee in overeenstemming te zijn: De 73-jarige Matthijs Ridder verdrinkt op 21 december, de overlijdensaangifte vindt plaats op 22 december; de begrafenis naar alle waarschijnlijkheid op 23 december. De begrafenis geschiedt van gemeentewege en veel publiek zal er wel niet bij aanwezig zijn. Geen familie, en geen kerkelijke gezagsdragers in elk geval. Wel de gemeentelijke doodgraver, en wellicht staan ook de bakker Holten en sluiswachter Van Heugten van Sluis 14 aan de grafkuil.

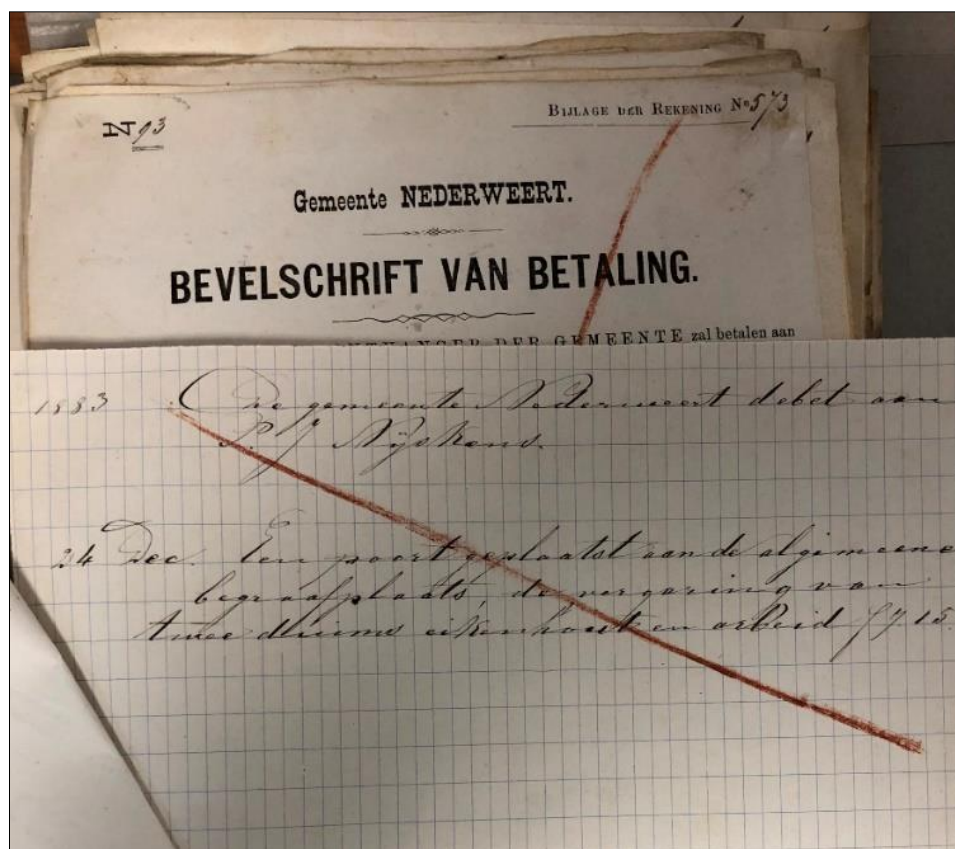
Het overlijdensregister (annex begraafboek) van de roomskatholieke St. Lambertusparochie van Nederweert bevat geen enkele vermelding over Matthijs Ridder. Wel lezen we daar dat op 15 december 1883 een zekere Anna Catharina Stultiens wordt begraven, en daaropvolgend Thomas Hubertus van den Boogaert op 25 december. De teraardebestelling van Matthijs Ridder moet tussen die twee data zijn geweest maar wordt niet genoemd door pastoor Lambert van de Winkel. Dat is verklaarbaar, aangezien Ridder niet-katholiek is en dus niet in aanmerking komt voor een begrafenis op het Rooms-Katholieke kerkhof van Nederweert-Dorp.

Een deel van de documenten die bij drenkeling Matthijs Ridder in 1883 werden aangetroffen. Gemeente-archief Nederweert, OA inv. nr. LVIII.

Matthijs Ridder wordt de eerste niet-katholiek die in Nederweert sedert decennia begraven wordt, in wat waarschijnlijk ook niet bepaald het meest representatief ogende stukje van de begraafplaats is. De al decennia lang niet meer gebruikte algemene begraafplaats is onverwacht weer nodig en verdient blijkbaar een opwaardering. Daarom wordt er in 1883 nog van gemeentewege geïnvesteerd in de opwaardering van dat stukje begraafplaats. Haastje reype moet de begraafplaats in orde worden gemaakt voor de teraardebestelling van Matthijs Ridder. Timmerman P.J. Nijskens factureert op 24 december een poort voor het gemeentelijke

kerkhof. Vervaardigd uit 'tweeduims eikenhout' en voorzien van hang- en sluitwerk van smid Mathijs Hermans.⁶⁵

Rekening voor een nieuwe poort van de algemene begraafplaats in de dorpskern, gefactureerd op 24 december 1883. Gemeente-archief Nederweert OA inv. nr. 854.

De reeds genoemde Begraafwet 1869 schrijft voor (artikel 37) dat de begraafkosten van (aan zee, of in dit geval in een waterweg) aangespoelde lijken gedekt moeten worden uit de daarbij gevonden goederen of gelden, en voorzover dat te weinig is ten laste van de gemeente zullen komen. In het geval van Ridder wordt in zijn kleren slechts 37½ cent gevonden, een bedrag dat natuurlijk volledig ontoereikend is voor een begrafenis. Het is dus wel duidelijk wie daarvoor de beurs moet trekken: dat is het gemeentebestuur.

Na zijn dood

Een lange rust is Matthijs Ridder na zijn veelbewogen en turbulente leven niet gegund op zijn laatste rustplaats. Wat is er aan de hand? Het kerkbestuur van de St. Lambertusparochie klopt in 1898 aan bij het gemeentebestuur van Nederweert. Men wenst het kerkhof bij de kerk te vergroten en van een nieuwe (stenen) omheiningsmuur te voorzien en vraagt daarvoor van het gemeentebestuur een subsidie. Het stukje grond dat voorheen tot algemene begraafplaats heeft gediend, wordt dan bij het vergrote kerkhof getrokken. Het gemeentebestuur staat daar positief tegenover en is zelfs bereid 650 gulden te doneren onder voorwaarde dat het kerkbestuur dan meewerkt door het afstaan van een stukje grond om een nieuwe algemene begraafplaats te creëren.

Daar ontstaat enige discussie over met pastoor Kerbosch. Die meldt in mei 1898 dat de metselaars in de startblokken staan om met de omheiningsmuur van het nieuwe gedeelte te beginnen, maar dat hij er bij nader inzien niet voor voelt om een stukje aan de gemeente beschikbaar te stellen. Dat valt nogal koud op het dak bij het gemeentebestuur. Pastoor Kerbosch licht zijn standpunt toe met als argument dat hij die algemene begraafplaats ‘*daar*’ (dat wil zeggen: bij zijn kerk) niet wil hebben en dat er bovendien ook geen plek voor is. Verder doet hij aan het gemeentebestuur de suggestie ‘*dat er hier of daar in de heide wel eene plaats daarvoor te vinden is*’. Een typisch geval van *not in my backyard*, dus.

Kerbosch heeft duidelijk niet veel op met andere religies en uit zijn voorkeur voor de heide als locatie voor de overleden andersdenkenden spreekt weinig barmhartigheid van deze kerkelijke herder. Matthijs Ridder is dan weliswaar een kleine tien jaar voor zijn aantreden als pastoor in Nederweert begraven, maar het moet hem een doorn in het oog zijn

geweest dat er niet-katholieken begraven liggen in de schaduw van de St. Lambertuskerk. Hetzelfde zal het geval zijn geweest met zijn gevoelens over de schippersdochter Altje Ijlder van Kooij, die als kind van Nederlands-Hervormde huize op 7 februari 1886 een natuurlijk dood sterft in Nederweert. Ook zij wordt begraven op de door Kerbosch verfoeide algemene begraafplaats naast 'zijn' kerkhof.

Veertigjarig priesterjubileum van pastoor Kerbosch in 1909. Hij is dan niet meer pastoor van Nederweert maar deken van Weert. Hij wordt verondersteld de persoon in de rode cirkel te zijn. Uitsnede uit foto Beeldbank Weert nr. 6942.

JEZUS † MARIA † JOZEF.
Bid voor de ziel van zaliger
DEN ZEERERW. HEER
**Henricus Jacobus Hubertus Gerardus
KERBOSCH,**
PASTOOR-DEKEN TE WEERT.

Gehoren te Roermond 12 Februari	1846
Priester gewijd te Roermond	1869
Kapelaan benoemd te Heijthuisen	1869
Kapelaan benoemd te Echt	1871
Pastoor benoemd te Jabeek	1889
Pastoor benoemd te Nederweert	1892
Pastoor-Deken te Weert	1903

en aldair, gesterkt door de Genademiddelen
onzer Moeder de H. Kerk plotseling in den
Heer overleden, den 27 September 1910

Waakt: want Gij weet niet in welke ure uw Heer
komen zal. (Matth. 24. 42).
De dierbare overledene, wiens onverwacht afsterven
wij betreuren, was een priester naar Gods hart. Vol
ijver in den dienst des Heeren, was hij voor de hem
toevertrouwen een liefdevol vader, een wijze raads-
man, een troostende vriend; hij was milddadig jegens
den arme, nedertig, zachtmoedig en dienstvaardig
voor een ieder.

Zijne werken getuigen, dat hij in waarheid zeggen
kon: „Ik heb aan de stem van den Heer, mijnen
God, gehoorzaamd en alles volbracht, zooals Gij het
mij, o Heer, bevolen hebt. (Deut. 24-14).
Ik heb de schoonheid van uw huis en de woon-
plaats uwer glorie bemind. (Ps. 25. 8).

Eerwaarde Wedebroeders, gedenkt U mijner aan het
altaar des Heeren; beminde bloed-erwanten, geliefde
parochianen, U verlatende vraag ik geene tranen maar
gebeden. (H. Ambr.)

Hij ruste in vrede!
Zoet Hart van Jezus, wees mijn heil!
Zoet Hart van Maria, wees mijne toevlucht!

TYP. SMEETS, WEERT.

Bidprentje van pastoor Kerbosch (1846-1910). Collectie Jos Jonkers.

Raadsleden Gubbels en Coumans zijn verontwaardigd over de suggestie van de pastoor om voor de nieuwe algemene begraafplaats naar de heide te gaan. Zij merken op dat andersdenkenden toch ook recht hebben op een fatsoenlijke begraafplaats *'want het zijn toch ook mensen'*. Na rijp beraad kiest de gemeenteraad ervoor om de kerk in het midden te laten en wordt besloten om de subsidie beschikbaar te stellen aan het kerkbestuur en op de gevraagde tegenprestatie niet terug te komen. Men gaat noodgedwongen op zoek naar een ander terrein binnen de gemeente.⁶⁶ Men vindt dat na afweging van enkele alternatieven in het zuiden van de gemeente, in een heideveld op de noordoever van het Schoorwater of Roevenderpeel.

De nieuw locatie van de Algemene begraafplaats (rode stip), op de oever van de Roevenderpeel. Foto: topgrafische kaart ca. 1920, www.topotijdreis.nl

Hoewel de gemeentelijke en kerkelijke dossiers daarover in alle talen zwijgen, moet er toen iets bijzonders hebben plaatsgevonden. Op 29 juni 1898 vindt de kerkelijke inzegening van het nieuwe gedeelte van de katholieke begraafplaats bij de St. Lambertuskerk plaats. Pas in de gemeenteraadsvergadering van 12 augustus valt het besluit om een nieuwe algemene begraafplaats aan te leggen in Schoor. In die tussenperiode zit men met een probleem. Bij de kerk bevinden zich de nog vrije jonge graven van twee niet-katholieken (Matthijs Ridder, overleden in 1883 en

Altje Ijlder van Kooij, 1889). Hun grafplekken vallen in de uitbreidingszone van het parochiekerkhof maar zolang zij daar liggen kan dat stukje van de begraafplaats op 29 juni niet gewijd worden. Daarvoor is herbegraving nodig, maar die kan pas hebben plaatsgevonden ná 12 augustus. Het is niet reconstrueerbaar welke modus operandi kerk- en gemeentebestuur hiervoor kiezen. De meest waarschijnlijke uitleg is dat een klein gedeelte van het parochiekerkhof (namelijk het stukje waar Ridder en Ijlder van Kooij begraven liggen) buiten de wijding wordt gehouden, en dat de herbegraving later dat jaar plaatsvindt, al dan niet in combinatie met een ‘inhaal-wijding’ bij de kerk.⁶⁷

Zicht op de St. Lambertuskerk en de in 1882 onder pastoor Van de Winkel gebouwde nieuwe pastorie van Nederweert. Foto uit omstreeks 1890. Collectie Stichting Geschiedschrijving Nederweert.

Bovendien geeft de wet hiertoe de mogelijkheid. De Begraafwet 1869 schrijft namelijk voor (artikel 23) dat pas na tien jaar, en met toestemming van de eigenaar van het graf, de overblijfselen van lijk en kist geroerd mogen worden, mits ze elders in de openbare begraafplaats begraven zullen worden. In geval van Ridder ligt het eigenaarschap bij de gemeente, in het geval van het kind Ijlder van Kooij ook. Het is buitengewoon jammer dat de gemeentelijke administratie over die jaren zeer onvolledig bewaard is gebleven. Geen enkele vermelding van (de kosten van) herbegraving is daardoor vindbaar. Toch leidt het geen twijfel dat

herbegroaving heeft plaatsgevonden. Het wettelijke criterium van 10 jaar in acht nemend moet dat dan in 1899 (namelijk tien jaar na de begrafenis van Ridder) zijn geweest. Het feit dát de overledenen zijn overgebracht naar Schoor wordt zowel door latere papieren bronnen, mondelinge overlevering en opgegraven stoffelijke resten bevestigd. Die redenering volgend, wordt Matthijs Ridder in 1899 voor de tweede maal begraven.

Vermoedelijk dus in 1899 wordt het stoffelijk overschot van Ridder in Schoor herbegraven in de heide van Schoor, aan de oever van een grote waterplas. Hier heeft het gemeentebestuur inmiddels een ongebruikt stukje heide ingericht als algemene begraafplaats. Het is omheind met palen en prikkeldraad, heeft een klein houten lijkenhuisje en een toegangspoort met het bord 'Algemene Begraafplaats'. Tijdens de Tweede Wereldoorlog in 1941 roven de Duitsers het prikkeldraad van de omheining voor oorlogsdoeleinden. In de jaren daarna raakt het terrein in verloedering en wordt het zelfs als vuilstortplaats gebruikt.

Artist's impression van het Andersdenkendenkerkhof aan de Schoordijk, reconstructie gebaseerd op historische informatie. Acryl op papier, Jan van Riet (2021). Collectie Stichting Geschiedschrijving Nederweert.

Het gemeentebestuur besluit in 1959 om de status van algemene begraafplaats, die op de oude plaats in de volksmond een onzure en sinistere connotatie heeft, formeel op te heffen en daarvoor een nieuw terrein in de plaats te stellen bij de St. Lambertuskerk in het dorp.

In 1966 worden in opdracht van het gemeentebestuur enkele ontgrondingswerkzaamheden uitgevoerd op de plek van de voormalige algemene begraafplaats aan de Schoordijk. Die werkzaamheden zijn nodig om het terrein geschikt te maken als vuilstortplaats. Daarbij worden door H. van Riet (in de lokale volksmond beter bekend als ‘*Harrie van Letjes Zjang*’), als chauffeur in dienst bij de gemeente, menselijke stoffelijke resten aangetroffen. Deze worden vervolgens herbegraven op de begraafplaats bij de St. Lambertuskerk.⁶⁸

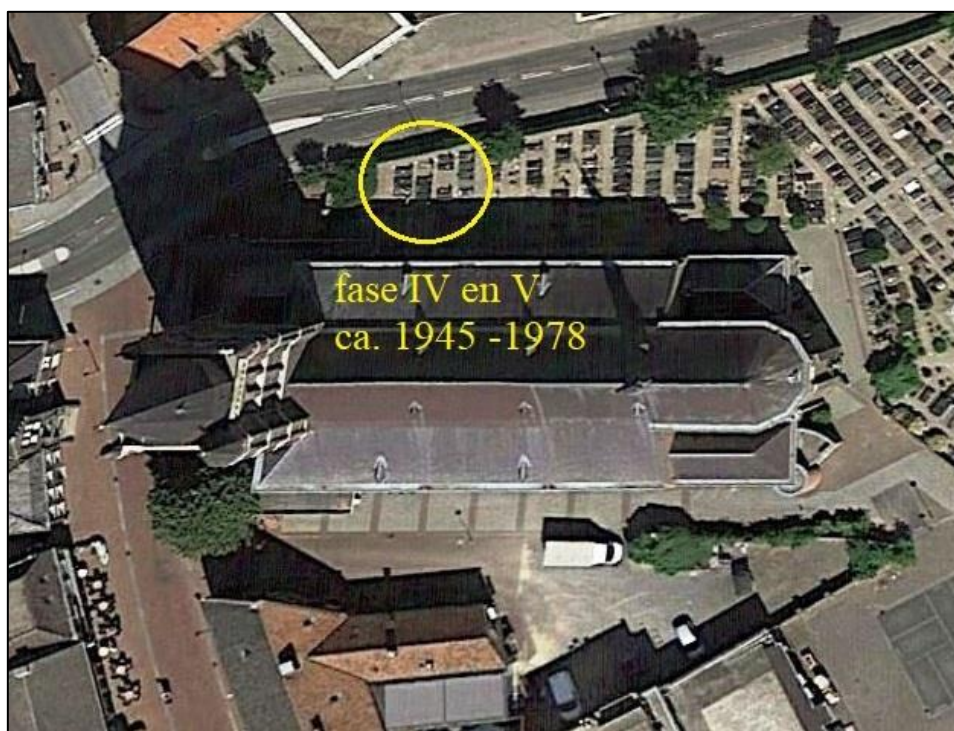
Volgens een andere bron betreft het een tweetal skeletten. Het ene wordt in een nieuwe kist gedeponerd en het andere, dat in vergevorderde staat van ontbinding verkeerde, wordt na een tijdelijke verblijf in de gemeentelijke opslagplaats eveneens herbegraven bij de St. Lambertuskerk.⁶⁹ Daar is inmiddels een nieuwe algemene begraafplaats gecreëerd, op de hoek van de Kerkstraat en de Kapelaniestraat.

Op deze locatie aan de Schoordijk, op de oever van de Roevenderpeel, lag het tweede graf van Matthijs Ridder. Foto: Alfons Bruekers (2019).

Een derde bron vermoedt dat de best-geconserveerde skeletvondst uit 1966 de resten van zelfdoder Peter S. zouden zijn, die hier in 1931 ter aarde is besteld.⁷⁰ Het andere moet dat van Matthijs Ridder zijn geweest. De derde begravene, Altje Ijlder van Kooij, is immers bij haar overlijden minder dan twee jaar oud, zodat het niet voor de hand ligt dat haar stoffelijk overschot een kleine eeuw later nog intact en herkenbaar zal zijn geweest.

In de volksmond van Nederweert heeft lange tijd een gerucht gecirculeerd dat bij de herbegraving een rol zou zijn gespeeld door de plaatselijke studentenvereniging St. Petrus Canisius. Deze sterk cultureel en religieus geëngageerde groep jongeren zou zich sterk gemaakt hebben voor een piëteitsvolle herbegraving van de stoffelijke overschotten uit Schoor, althans dat van Peter S. omdat diens overlijden dan nog het meest vooraan in het geheugen ligt. Als er sprake is geweest van zo'n handeling dan zal dat in samenspraak met het gemeente- en het kerkbestuur moeten zijn gebeurd.⁷¹

De algemene begraafplaats ten noorden van de St. Lambertuskerk van Nederweert, in de periode ca. 1945-1978. Op die locatie wordt Matthijs Ridder in 1966 voor de derde keer begraven. Foto: Google Earth.

Nawoord

Het leven van de uit een Haags arbeidersgezin geboortige Matthijs Ridder (1810-1883) kenmerkt zich door uitersten. Wegens zijn militaire prestaties als dienstplichtige in de Belgisch-Nederlandse oorlog en langdurige diensten als beroepsmilitair in Nederland en Nederlands-Indië wordt hij meermalen onderscheiden en mag men hem een gelauwerde veteraan noemen. Hij doet zijn achternaam eer aan. Maar even zozeer is onrust een constante factor in zijn leven. In het leven buiten de orde en regelmaat van de militaire dienst houdt hij het maar zelden langer dan een jaar op de dezelfde plek uit.

Met zijn visuele handicap en nauwelijks rondkomend van een karig militair pensioen bevindt hij zich decennialang aan de randen van de maatschappij. Ondanks herhaaldelijke pogingen kan hij niet aarden in het militaire opvangtehuis in Bronbeek bij Arnhem en slaat hij kriskras aan het zwerven door vrijwel geheel Midden-Nederland. Die praktijk brengt hem regelmatig in contact met justitie. Meer dan eens verblijft hij in gevangenissen en in de strafinrichting van Ommerschans. Mede door die tumultueuze levensgeschiedenis laat zijn leven in binnen- en buitenland zich beter reconstrueren dan dat van menige andere zwerver, bedelaar of dakloze.

Voor de zoveelste keer weggegaan uit het opvanghuis in Bronbeek, arriveert hij vlak voor Kerst 1883 op doorreis naar een onbekende bestemming in Nederweert. Het zal de laatste halte van zijn lange reis blijken zijn. In het nachtelijk duister komt hij daar in de nacht van 21 op 22 december ten gevolge van een ongeluk om door verdrinking in het koude water van de Zuid-Willemsvaart. Daarmee komt een einde aan het 73-jarige leven van Ridder, held en bedelaar.

Onbekend en onbemind als deze klaarblijkelijk niet-katholiek is, wordt voor hem van gemeentewege in allerijl een begraafplek in ongewijde grond in orde gemaakt. Enkele jaren later wordt hij herbegraven in een afgelegen gebied in de heide van Nederweert. In vermoedelijk 1966 vindt herbegraving plaats bij de St. Lambertuskerk.

Na een leven van onrust, talloze omzwervingen in Nederland en na maar liefst drie keer begraven te zijn geweest, heeft Matthijs Ridder dan eindelijk rust gevonden in de schaduw van de St. Lambertuskerk. In een tot op de dag van vandaag anoniem graf.

Noten

- ¹ Nationaal Archief, Den Haag, Ministerie van Koloniën: Stamboeken en pensioenregisters Militairen KNIL Oost-Indië en West-Indië, nummer toegang 2.10.50, diverse nummers. Gemeente-archief Nederweert, Oud Archief, inv. nr. LVIII.
- ² De naam wordt soms ook wel geschreven als Hakmaster.
- ³ De Katerstraat was onderdeel van de latere rosse buurt in Den Haag en werd in de 80-er jaren van de twintigste eeuw volledig afgebroken en vernieuwd.
- ⁴ Toen de katholieken in Den Haag tijdens de reformatie hun Grote of St. Jacobskerk moesten afstaan aan de gereformeerden, richtten zij een schuilkerk in gelegen aan de Oude Molstraat (huidige huisnummer 35, het Willibrordushuis).
- ⁵ Haags Gemeente-archief, Archief RK Statie Oude Molstraat, fondsnr. 0377-01, Doop-, trouw- en begraafregisters, inv. nr. 330 en 331. Het kerkelijk huwelijk wordt gesloten op 13 oktober 1781, het wettelijk huwelijk op 21 oktober op het Haagse stadhuis voor schepen Steenis in aanwezigheid van secretaris Caan.
- ⁶ Haags Gemeente-archief, Archief RK Statie Oude Molstraat, fondsnr. 0377-01, inv. nr. 333. Inschrijvingen van 19 januari 1779 en 4 juni 1781.
- ⁷ Haags Gemeente-archief, fonds 0377-01, doop van Barendina Haakmeester op 7 december 1783.
- ⁸ Haags Gemeente-archief, Kerkeraad Hervormde Gemeente t 0203-01 inv. 292-3 fol 115.
- ⁹ De ouders van Willem Ridder senior kunnen dan al overleden zijn, maar andere familieleden zoals de in 1815 nog genoemde verwant Wilhelmus (de) Ridder, een 31-jarige opperman, zijn dan nog in leven.
- ¹⁰ Haags Gemeente-Archief, Archief Kerkeraad van de Hervormde Gemeente, fonds nr. 0203-01, inv. nr. 237 Register van gecensureerde lidmaten, alfabetisch ingericht, 1746-1850. De schorsing duurde van 6 november 1807 tot 19 april 1810. De vader, Willem Ridder, komt niet voor in het register van geschorsten. De reden van de schorsing zal te vinden zijn in: Haags Gemeente-archief, fondsnr. 0203-01, Kerkeraad van de Hervormde Gemeente te 's-Gravenhage, inv. nr. 16, Register van handelingen van de bijzondere kerkeraad (1803-1814). Wegens coronabeperkingen kon dit archief tijdens het onderzoek niet geraadpleegd worden.
- ¹¹ Willem Ridder wordt geboren op 30 september 1807 en op 7 oktober als onecht kind gedoopt in de Grote Kerk van Den Haag. Getuigen zijn Aalbertus Haakmeester ('lidmaat') en Magtilda Ridder.
- ¹² Haags Gemeente-archief ondertrouw en schepenhuwelijk boek 808 1808-1811 fol. 60 en 60v.
- ¹³ Jan Anthonie Jacobus Carré (1772-1830), Delftse advocatenzoon, in 1792 te Leiden gepromoveerd, vanaf 1795 secretaris van de schepenbank in Den Haag en van 1794-1811 ook notaris in die stad. Hij stond bekend als een groot kunstliefhebber. Bron: <http://members.home.nl/m.v.boven/denhaag.htm>.
- ¹⁴ Doopinschrijving van Matthijs Ridder in de Grote Kerk van Den Haag. Haags Gemeente-archief fonds 0377-01 inv. nr. 24.
- ¹⁵ Haags Gemeente-archief, NH dopen Den Haag Grote of St. Jacobskerk boek 24 fol 394.
- ¹⁶ Wiewaswie.nl, Burgerlijke Stand Den Haag, overlijden op 22 maart 1816.
- ¹⁷ Nationaal Archief, Den Haag, toegang 2.10.50, inv. nr. 663, gagementsregister fol. 1867 en de registers van Ommerschans in: <http://alledrenten.nl/scans> toegang 0137.01 K 800 inv. 311, pag. 325.
- ¹⁸ Deze en volgende gegevens over zijn militaire carrière zijn ontleend aan uittreksels uit zijn militaire stamboek, in: Nationaal Archief, Den Haag, Ministerie van Koloniën: Stamboeken en pensioenregisters Militairen KNIL Oost-Indië en West-Indië, nummer toegang 2.10.50, inv. nr. 123, suppletiefolio's met stamboekextracten folio's 7370-7552.

¹⁹ Gemeente-archief Nederweert (hierna: GAN), Oud Archief (hierna: OA), inv. nr. LVIII ('diverse oude bescheiden').

²⁰ Draggers van het Metalen Kruis werden in de volksmond ridders van het Metalen Kruis genoemd. Dit predicaat komt veelvuldig voor in krantenberichten, verhalen en op grafzerken. Waarschijnlijk gebeurde dit naar voorbeeld van ridders in de Militaire Willems-orde al is van een dergelijke orde geen sprake.

²¹ Casparus Frederik Hendrik Haanebeek, overleden op 32-jarige leeftijd in 's-Gravenhage op 7 juli 1850, gehuwd geweest met Elisabeth Sack. Hij was een zoon van wijnhandelaar Frederik Hendrik Haanebeek en Jannetje van Tubbergh. Een broer van Casparus (of Casparens) heette Carl Adolph en leefde van 1821-1906. Van zijn hand is een intensieve correspondentie met Theo van Gogh bewaard in The Vincent van Gogh Letters, in het Van Gogh Museum. De genealogische gegevens zijn ontleend aan wiewaswie.nl.

²² Johannes Martinus Vetter wordt geboren op 29 maart 1820 in Gouda als zoon van Hendrik Hermanus Vetter en Cornelia Hendrika (eveneens) Vetter. Zelf overlijdt hij op 24 maart 1851 te Delft en hij is dan ongehuwd. Burgerlijke Stand, Gouda c.q. Delft. Van H.H. Vetter is ook bekend dat hij goed kon tekenen, schilderen en lithograferen. Biografisch portaal van Nederland, <https://rkd.nl/nl/explore/artists/421011>.

²³ Haags Archief, fonds nr. 0335-01-1235, overlijdensakten Burgerlijke Stand, aktenummer 308 van 22 februari 1844.

²⁴ Veel achtergrondinformatie is ontleend aan: <https://www.yory.nl/kolonie-ommerschans-en-veenhuizen/>. Verder was de informatie van dhr. Wil Schackmann, die veel onderzoek naar beide koloniën heeft gedaan, van onschatbare waarde. Veel bronnen zijn digitaal ontsloten via <http://alldrenten.nl/scans>.

²⁵ Artikel in Overveluwsch Weekblad, 1849 mrt 3.

²⁶ De passage over het koloniale Depot in Harderwijk is volledig ontleend aan <http://familietuinstra.blogspot.com/2013/02/koloniaal-werfdepot-harderwijk.html>. Deze publicatie is op zijn beurt gebaseerd op Clemens Verhoeven, De geschiedenis van de Koloniale Reserve (Nijmegen, VanTilt, 2012).

²⁷ Volgens het stamboek van Bronbeek ging hij op 5 mei aan boord en volgens het scheepregister voer hij uit op 6 mei 1849.

²⁸ Nationaal Archief, Den Haag, Ministerie van Koloniën: Stamboeken en pensioenregisters Militairen KNIL Oost-Indië en West-Indië, nummer toegang 2.10.50, inv. nr. 47, schepenboekje 1815-1894.

²⁹ J.W. Retgers had een lange maritieme staat van dienst. In 1826 voer hij uit aan boord van de Rotterdamse walvisvaarder Maasstroom naar de Davis Straat. Internetbron [googlebooks](https://books.google.nl/books). In 1845 publiceerde hij een naslagwerk met zijn ervaringen op de Kokoseilanden, als gezagvoerder van het Nederlandse barkschip Java's Welvaren. Zijn echtgenote Catharina Henriette Bodemann reisde soms met hem mee. Zij beviel ca. 1852 op zee aan boord van hetzelfde fregat Barend Willem van een dochter, maar dat was pas drie jaar na de reis van Matthijs Ridder op hetzelfde schip. Bron: <http://www.hjmwijers.nl/KBH/Houtman-JPW-kwst.htm>.

³⁰ Nationaal Archief, toegang nr. 2.13.13.03 Inventaris van archiefbescheiden betreffende toekenning Metalen Kruizen en Bronzen Medailles 1831-1834.

³¹ Van twee officieren zijn ook de namen bekend: 1^e luitenant Zencker en 2^e luitenant Batma Strecken. Zij keerden na 'aflevering' terug naar Nederland.

³² Nationaal Archief, Den Haag, Ministerie van Koloniën: Stamboeken en pensioenregisters Militairen KNIL Oost-Indië en West-Indië, nummer toegang 2.10.50, inv. nr. 453, lijst van in volgorde van aankomst toegekende stamboeknummers.

³³ Nationaal Archief, Den Haag, Ministerie van Koloniën: Stamboeken en pensioenregisters Militairen KNIL Oost-Indië en West-Indië, nummer toegang 2.10.50, inv. nr. 123, suppletiefolio's met stamboekextracten folio's 7370-7552.

³⁴ Ontleend aan: https://nl.wikipedia.org/wiki/Militaire_acties_op_Borneo.

³⁵ In een artikel in de Javabode van 1859 feb 16 wordt het schip Hillegonda Jacoba genoemd in het verhaal over een bijna-schiphreuk in februari 1859. Het staat onder gezag van kapitein Deurholt zodat het geen twijfel leidt dat het om hetzelfde schip gaat. Bron: resolver.kb.nl. Bernardus Cornelius Deurholt werd geboren in 1819 in Oude Pekela en overleed op 9 september 1863 in Rotterdam. Stadsarchief Rotterdam 999-09.1863D Nadere toegang op het overlijdensregister van de gemeente Rotterdam, via [WiewasWie](http://WiewasWie.nl).

- ³⁶ Stichting Maritiem-historische databank, scheepsidentificatienummer ID 15225. <https://www.marhisdata.nl/schip&id=15225>.
- ³⁷ Nieuw Amsterdams handels- en Effectenblad, 1862 jul 30. Bron: Delpher.
- ³⁸ Schepen zoals de A(l)legonda Jacoba namen op de retourtocht behalve passagiers ook suiker en rijst mee naar Holland. Zie de tocht van de Allegonda Jacoba in: <https://www.marhisdata.nl/schip?id=14975>.
- ³⁹ Gemeente Vught, Bevolkingsregister 1860-1870.
- ⁴⁰ Wiewaswie, Burgerlijke Stand Vught, overlijden Mechelina van der Velden op 14 maart 1863.
- ⁴¹ Vriendelijke mededeling dhr. Jonathan Verweij, Hoofd Kenniscentrum, Koninklijk Tehuis voor Oud-Militairen en Museum Bronbeek, Arnhem, 2020.
- ⁴² Ontleend aan wiewaswie, Grave gevangenisregister 1864-1867.
- ⁴³ Stadsarchief Amsterdam, archief nr. 5268, Patientenregister Binnengasthuis, inv. nr 2471, 1865. <https://www.wiewaswie.nl/nl/detail/90655457>.
- ⁴⁴ Nationaal Archief, Den Haag, toegang 2.10.50, inv. nr. 663, gagementsregister fol. 1867.
- ⁴⁵ <http://alledrenten.nl/scans> toegang 0137.01 K 800 inv. 291, pag. 134.
- ⁴⁶ Nationaal Archief, Den Haag, 2.10.50, inv. nr. 663, gagementsregister fol. 1867.
- ⁴⁷ Stadsarchief Amsterdam, archief nr. 5268, Patiëntenregister Binnengasthuis, inv. nr 2541, 1868 <https://www.wiewaswie.nl/nl/detail/90444877>.
- ⁴⁸ Nationaal Archief, Den Haag, toegang 2.10.50, inv. nr. 663, gagementsregister fol. 1867. <http://alledrenten.nl/scans> toegang 0137.01 K2561 = inv. 292 Pag. 68.
- ⁴⁹ Nationaal Archief, Den Haag, toegang 2.10.50, inv. nr. 663, gagementsregister fol. 1867.
- ⁵⁰ Wiewaswie, Bevolkingsregister Rotterdam, inschrijving 21 juli 1873.
- ⁵¹ <http://alledrenten.nl/scans> toegang 0137.01 K2133 = inv. nr. 291 pag. 355.
- ⁵² Breda inschrijvingsregister gevangenis, Nationaal Archief Den Haag.
- ⁵³ Nationaal Archief, Den Haag, toegang 2.10.50, inv. nr. 663, gagementsregister fol. 1867 en de registers van Ommerschans in: <http://alledrenten.nl/scans> toegang 0137.01 K 800 = inv. 311, pag. 325.
- ⁵⁴ Het document bevindt zich in het Nederweerder gemeente-archief en behoort gezien de gehavende toestand ervan waarschijnlijk tot de documenten die in 1883 op het levenloze lichaam van Ridder werden aangetroffen. GAN OA inv. nr. LVIII.
- ⁵⁵ Ontleend aan de website www.bhic.nl. Overigens bevatten de vermeldingen wel een onduidelijkheid. Volgens toegang 55 inv. nr. 116 was hij van 12 juni 1878 tot 22 augustus 1879 gedetineerd in Breda. Maar volgens toegang 52 inv. nr. 320 zat hij van 16 augustus 1878 tot 5 juli 1879 in Den Bosch. Daarin zit een bijzondere overlap die nog niet verklaard kon worden.
- ⁵⁶ Het tijdsverschil zal wel met administratieve zaken van doen hebben. <http://alledrenten.nl/scans> toegang 0137.01 K 800 = inv. 312, pag. 188.
- ⁵⁷ Vriendelijke mededeling dhr. Jonathan Verweij, Hoofd Kenniscentrum, Koninklijk Tehuis voor Oud-Militairen en Museum Bronbeek, Arnhem.
- ⁵⁸ Het register van Ommerschans vermeldt als ontslagdatum 7 september 1883. Het inschrijfregister van Bronbeek is daarmee in tegenspraak en noemt 4 september. Uit de chronologie der gebeurtenissen lijkt 7 september de juiste datum.
- ⁵⁹ Informatie over het weer in het verleden <https://projects.knmi.nl/klimatologie/>.
- ⁶⁰ Stichting Geschiedschrijving Nederweer, Project Tijdmachine Nederweer.
- ⁶¹ GAN Nieuw-Archief (NA) inv. nr. 47 Correspondentieregister 1878-1884 nr. 1480 1883 dec 21.
- ⁶² GAN NA inv. nr. 47 Correspondentieregister 1878-1884 nr. 1481 1883 dec 22.
- ⁶³ GAN Burgerlijke Stand, overlijdensacte van 1883 dec 22.
- ⁶⁴ Gepubliceerd in de Nederlandsche Staatscourant nr. 105 dinsdag 4 mei 1869.
- ⁶⁵ GAN NA inv. nr. 454 betalingsmandaten 1883.
- ⁶⁶ GAN NA inv. nr. 3 Notulen gemeenteraadsvergaderingen 1888-1908, vergaderingen van 1898 mrt 4 en 1898 mei 18. Overigens valt de definitieve subsidie aan het kerkbestuur (600 gulden) 50 gulden lager uit dan de eerder besproken som. Waarschijnlijk is dit een soort korting vanwege het niet beschikbaar stellen van een stukje grond voor de algemene begraafplaats.

⁶⁷ Alfons Bruekers, *Rapportage archeologische verwachtingswaarden Nederweert-Schoordijk Andersdenkendenkerkhof* (STRABO, 2020).

⁶⁸ Frits Knapen, *Nederweerts Verleden*, Schoor, Roeven en Kraan, in: (A. Bruekers red.) *Nederweerts Verleden* (Nederweert 2012) p.12.

⁶⁹ F. van den Eerenbeemt, *De algemene begraafplaats in Schoor*, in: (H. Koppen en F. Scheepers red.) *Van Vreuger, uit het verleden van de gehuchten Schoor, Roeven en Kraan onder de gemeente Nederweert (lb)* (Nederweert 1987) p. 90-91.

⁷⁰ Mondelinge informatie van mijn vader Jean CA Bruekers (1923-2014), ca. 1990.

⁷¹ In de archieven van beide besturen zijn hierover geen bewijsstukken gevonden. Ook in het bestuurs- en correspondentie-archief van de studentenvereniging is er geen schriftelijke nalatenschap van aangetroffen. Navraag tenslotte, bij oud-leden en bestuurders van de vereniging, alsmede bij destijds aan het gemeentehuis verbonden ambtenaren, leidde eveneens tot nul op het rekest. Stichting Geschiedschrijving Nederweert, inv. nr. B.6.1 Archief Studentenvereniging St. Petrus Canisius. Onderzocht werden bestuursnotulen, in- en uitgaande correspondentie en mededelingen in het clubblad Missing Link. Uit de gelederen van de vereniging werden geïnterviewd de heren Niek Jansen en Gerard Kessels. Van gemeentewege oud-ambtenaar Theo Schreinemachers die in 1961 in functie trad (allen 2020 aug 20).